

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Poznań, dnia 5 września 2019 r.

Poz. 7591

UCHWAŁA NR X/69/19 RADY GMINY KOŚCIELEC

z dnia 22 sierpnia 2019 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Kościelec na lata 2019-2022”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 506 z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2018 r., poz. 2067 ze zmianami) po uzyskaniu opinii Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, uchwala się, co następuje.

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Kościelec na lata 2019-2022”, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Kościelec.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący Rady Gminy Kościelec
(-) Zofia Kokocińska

Załącznik
do Uchwały Nr X/69/19
Rady Gminy Kościelec
z dnia 22 sierpnia 2019r.

**PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY KOŚCIELEC
NA LATA 2019 - 2022**

KOŚCIELEC 2019

SPIS TREŚCI	str.
Wstęp.....	4
1. Położenie i krótka charakterystyka gminy.....	5
2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	8
3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami - zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	9
4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	10
5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.....	15
5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	15
5.1.1. Narodowa strategia rozwoju kultury.....	15
5.1.2. Strategia rozwoju kraju 2020.....	16
5.1.3. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020.	16
5.1.4. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	16
5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa.....	18
5.2.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego.....	18
5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego..	19
5.2.3. Strategia rozwoju turystyki województwa wielkopolskiego.....	23
5.2.4. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego.....	25
6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	26
6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków.....	26
6.2. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.....	27
6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.....	30
6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe).....	31
6.5. Zabytki archeologiczne.....	32
6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.....	32
6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej.....	33
6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne.....	33
6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych.....	54

7. Dziedzictwo niematerialne.....	56
8. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.....	57
8.1. Uwarunkowania wynikające ze <i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy</i>	57
8.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy.....	60
8.3. Uwarunkowania wynikające ze <i>Strategii Rozwoju Gminy Kościelec na lata 2015-2020</i>	62
8.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.....	63
8.5. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.....	65
9. Charakterystyka i ocena stanu zachowania dziedzictwa kulturowego Gminy.....	65
9.1. Obiekty wpisane do rejestru zabytków.....	65
9.2. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków.....	71
10. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie.....	72
11. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	74
11.1. Gminna ewidencja zabytków.....	74
11.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków.....	75
11.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.....	76
11.4. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.....	77
11.5. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.....	77
12. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	80
13. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	81
14. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	82

Wstęp

Dziedzictwo kulturowe to ważny czynnik życia i działalności każdego człowieka. Stanowi ono dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, jak również dorobek naszych czasów. Zawiera w sobie wszystkie skutki środowiskowe wynikające z interakcji pomiędzy ludźmi a otoczeniem na przestrzeni dziejów. Dziedzictwo kulturowe jest narodowym dobrem i stanowić winno istotny fragment działalności społeczeństwa obywatelskiego. Jako dzieło człowieka ma charakter uniwersalny lub lokalny. W jednym i drugim przypadku jest predysponowane do odegrania zasadniczej roli w polityce regionalnej państwa oraz działalności samorządowych regionów i subregionów. Muszą one uznać potrzebę ochrony historycznych wartości regionów oraz pielęgnowanie tradycji lokalnych za podstawowy warunek tożsamości społecznej. Dziedzictwo bowiem tworzy i rozwija poczucie narodowej tożsamości i bezpośredniego związku człowieka z krajem, regionem, miejscowością.

Dziedzictwo kulturowe jest podstawowym warunkiem trwania społeczności lokalnych, a zarazem stanowi atrakcyjny produkt rynkowy i czynnik rozwoju gospodarczego. Zmieniająca się rzeczywistość społeczna i ekonomiczna oraz wolny rynek gospodarczy stwarzają poważne niebezpieczeństwo dla wszystkich składników dziedzictwa kulturowego. Zatem konieczne jest znalezienie kompromisu pomiędzy kanonami ochrony, a wymogami życia i prawami ekonomii, mając na uwadze, że mieszkańcy gminy są spadkobiercami i depozytariuszami ukształtowanego w długim procesie historycznym dorobku kulturowego poprzednich pokoleń. Należy więc pamiętać, że dziedzictwo kulturowe podlega ochronie i powinno być obejmowane jak najszerszymi formami zabezpieczeń, gdyż właśnie w oparciu o elementy własnego dziedzictwa jednostka identyfikuje się z daną społecznością, jej wartościami i celami, może aktywnie się w niej rozwijać. Wobec tego niezwykle ważne jest rozumienie dziedzictwa i traktowanie dziedzictwa jako wartości nadrzędnej, ponadczasowej, niezależnej od tego, kto był jej twórcą, właścicielem czy opiekunem.

Ochronę zabytków definiuje się jako „ogół działań mających na celu zapewnienie zabytkom: *trwania dum mundus durat (jak długo będzie istniał świat); uczestnictwa w kształtowaniu świadomości indywidualnej i społecznej; wypełniania roli składnika współkształtującego środowisko człowieka*”. Zabytki są bowiem nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego człowiekowi środowiska jego życia, a ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest działaniem

w ważnym interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, wreszcie także znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki.

Ochrona dziedzictwa kulturowego gminy Kościelec związana jest z jego interpretacją oraz efektywnym zarządzaniem jego zasobami zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju. Dziedzictwo bowiem, jako wspólne dobro i czynnik prorozwojowy, ma służyć współczesnym i przyszłym pokoleniom. Konstytucyjny obowiązek ochrony dziedzictwa kulturowego spoczywa na administracji państwa, na samorządzie terytorialnym, na właścicielach lub użytkownikach zasobów oraz na wszystkich uczestnikach procesów społecznych, edukacyjnych, artystycznych, naukowych czy gospodarczych. Dziedzictwo kulturowe gminy jest jej wartością, która zauważona i odpowiednio wyeksponowana w strategiach i planach, może zostać wykorzystana w procesach rozwoju regionalnego.

Program opieki nad zabytkami gminy Kościelec na lata 2019-2022 jest programem dotyczącym realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony i kształtowania dziedzictwa kulturowego gminy, określa jego zasoby i podstawowe kierunki działań dla zachowania i poprawy jego stanu zachowania oraz wskazuje prawne uwarunkowania jego ochrony, służąc także szeroko pojętej współpracy między poszczególnymi podmiotami odpowiedzialnymi za obiekty zabytkowe.

Niniejszy dokument jest aktualizacją *Programu opieki nad zabytkami gminy Kościelec na lata 2015-2018* przyjętego Uchwałą Nr XII/66/15 Rady Gminy w Kościelcu z dnia 25 listopada 2015 r.

1. Położenie i krótka charakterystyka gminy

Gmina Kościelec położona jest w centrum Polski, ok. 180 km na zachód od Warszawy, we wschodniej części województwa wielkopolskiego, w odległości ok. 130 km od Poznania, na styku mezoregionów: Wysoczyzna Turecka i Kotlina Kolska, w dorzeczu Warty. Ośrodkiem administracyjnym gminy jest jej największy ośrodek osadniczy - miejscowość Kościelec, rozlokowana wzdłuż drogi krajowej nr 92, nad rzeką Kiełbaską będącą lewobrzeżnym dopływem Warty. Gmina posiada status gminy wiejskiej i stanowi jedną z jedenastu gmin tworzących powiat kolski, zajmując ok. 10,5 % jego powierzchni, w południowo-zachodniej części, w odległości 5 km od stolicy powiatu, Koła. W latach 1975-1998 gmina administracyjnie należała do województwa konińskiego.

Gmina Kościelec sąsiaduje z jednostkami samorządowymi, należącymi do trzech powiatów: od północnego zachodu z gminą Kramsk, a od zachodu

z gminą Krzymów, położonymi w powiecie konińskim; od południa z gminami Brudzew i Władysławów z powiatu tureckiego; od wschodu z gminą Dąbie i od północnego wschodu z gminą wiejską oraz miastem Koło, administracyjnie należącymi do powiatu kolskiego.

Powierzchnia gminy zajmuje obszar niespełna 105 km², w tym ok. 67% tej powierzchni pochłaniają użytki rolne - stąd funkcją wiodącą gminy jest rolnictwo, ok. 25% tereny leśne i zadrzewione, natomiast grunty zabudowane i zurbanizowane zajmują 4,45%, zaś 1,65% powierzchni stanowią tereny pod wodami płynącymi. Niemal 80 % terytorium gminy objęto ochroną przyrody. Część południowo - zachodnia gminy należy do *Złotogórskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu*. Ochroną w ramach europejskiej sieci *NATURA 2000* - Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków „*Dolina Środkowej Warty* PLB300002”, włączony również do sieci ekologicznej *ECONET-PL*, objęta jest dolina Warty, która przepływa wzdłuż wschodniej i północnej granicy gminy.

Gminę zamieszkują 6842 osoby, co stanowi 7,8% ludności powiatu /dane GUS z 2017 r./ Gęstość zaludnienia wynosi 65 M/km². Strukturę osadniczą tworzy 21 sołectw - Białków Górny, Białków Kościelny, Daniszew, Dąbrowice Częściowe, Dąbrowice Stare, Dobrów, Gąsiorów, Gozdów, Kościelec, Leszcze, Łęka, Mariampol, Police Mostowe, Police Średnie, Rusków Pierwszy, Rusków Drugi, Straszków, Trzęśniew Mały, Trzęśniew, Tury, Waki - obejmujących 22 miejscowości.

Jednostki osadnicze gminy łączą cztery odcinki dróg powiatowych i 62,5 km dróg gminnych. Przez tereny gminy przebiega odcinek drogi wojewódzkiej nr 470 relacji Kościelec - Turek - Kalisz, która przecina się w Kościelcu z przebiegającą równoleżnikowo DK nr 92 Warszawa - Poznań. Południowym skrajem gminy wiedzie autostrada A-2, ze zjazdem na „węźle drogowym Koło” w miejscowości Daniszew, będącą częścią międzynarodowego korytarza transportowego E-30 Berlin - Poznań - Warszawa - Moskwa.

Według regionalizacji fizyczno-geograficznej J. Kondrackiego gmina Kościelec położona jest w granicach makroregionu Nizina Południowowielkopolska, na styku dwóch mezoregionów. Południowo-zachodnią część gminy zajmuje Wysoczyzna Turecka, a wschodnią i północną część gminy, w dolinie Warty, stanowi fragment Kotliny Kolskiej. Urozmaicona rzeźba terenu została ukształtowana w czasie zlodowacenia środkowopolskiego, a deniwelacje pomiędzy głównymi jednostkami morfologicznymi - wysoczyznami morenowymi i terasami pradolinowymi - sięgają aż 85 m (różnica wysokości pomiędzy najniższej

położonym punktem gminy – około 86 m n.p.m., w dnie doliny Warty koło wsi Tury, a kulminacją ostańca denudacyjnego w rejonie Białkowa Górnego – ca 170,9 m n.p.m.). Charakterystycznym elementem krajobrazu gminy są wydmy wałowe i paraboliczne, o kilkunastometrowej wysokości, zróżnicowanej długości oraz spadkach dochodzących do 30%, z reguły zalesione. Do wód powierzchniowych gminy należy Warta z jej prawobrzeżnymi dopływami Nerem i Rgilewką oraz lewobrzeżnymi dopływami - rzeki Teleszyna i Kiełbaska. Gmina jest obszarem niezbyt zasobnym w surowce mineralne. Na jej terenie występują zasoby pospolitych kruszyw naturalnych - piasek i żwir - eksploatowanych na terenie wsi Łęka. Udokumentowano też złoża węgla brunatnego w Dąbrowicach Nowych, nieeksploatowane.

Badania archeologiczne i pozyskane artefakty potwierdzają, iż tereny gminy były miejscem osadnictwa od czasów środkowej epoki kamienia – mezolitu. Wzrost osadnictwa nastąpił w okresie wczesnośredniowiecznym. W wiekach X-XI istniało tutaj lokalne centrum osadnicze, należące do kasztelani łądzkiej i przynależne do Wielkopolski. Dokumenty źródłowe sięgają XII i XIII w. Wzmiankowany jest wówczas w Kościelcu romański kościół, którego zachowane partie tworzą prezbiterium obecnego kościoła, i parafia z połowy XII w. oraz w 1232 r. miejscowość Dobrów, wówczas należąca do cystersów, w 1290 r. przeszła na własność arcybiskupów gnieźnieńskich, związana z kultem błogosławionego Bogumiła Leszczyca, XII-wiecznego pustelnika i byłego arcybiskupa gnieźnieńskiego, który po ustąpieniu z urzędu osiedlił się w Dobrowie i pozostał tu do kresu swoich dni. Białków Kościelny jest wzmiankowany jako wieś będąca własnością królewską w dokumentach z 1268 r. Natomiast wzmianka o kościele w Kościelcu zawarta w dokumencie z 1362 r. określa dzisiejszą miejscowość Kościołem. Miejscowość była siedzibą zarządu dóbr książęcych, którą przeniesiono do Koła po wybudowaniu tam zamku w XIV wieku. W 1476 r. król Kazimierz Jagiellończyk przekazał Kościelec księżnej Annie Sochaczewskiej, córce Konrada Śląskiego. Po śmierci księżnej w 1482 r. Kościelec, jako wieś starościńska należąca do dóbr królewskich, przechodzi wraz z urzędem starosty kolskiego w ręce kolejnych rodzin piastujących tę godność. Na przestrzeni 300-tu lat funkcję tę sprawowali m. in. Piotr Kmita, Górkowie, Stadniccy, Ostrorogowie, Opalińscy, Rozdrażewscy i inni. Przeprowadzona w wieku XIV reforma administracyjna państwa, ustalająca nowy podział kraju na powiaty i województwa, włączyła tereny gminy do województwa kaliskiego, gdzie pozostawały do rozbiorów Polski. Lata 1793-1806 to okres panowania pruskiego.

W zaborze pruskim z dawnych majątków królewskich utworzono tzw. Domeny Królewskie, z zarządem i siedzibą w Kole. Od 1806 r. do 1815 r. tereny gminy znalazły się w Księstwie Warszawskim. W kolejnych latach Kościelec wraz z ówczesnym województwem kaliskim wszedł w skład Królestwa Polskiego pod zaborem rosyjskim. W okresie zaboru rosyjskiego ziemie te przeszły na własność rządu carskiego. W 1836 r. majątek w Kościelcu ukazem carskim został oddzielony od dóbr rządowych i nadany rosyjskiemu generałowi jazdy Cyprianowi Kreutzowi, którego syn Aleksander rozpoczął na początku lat 80. XIX w. budowę pałacu, opartego o fundamenty starszej siedziby, przy wówczas zmodernizowanym układzie komunikacyjnym. Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. Kościelec należał do województwa łódzkiego, w 1938 r. przyłączono go do województwa poznańskiego, w którym pozostawał do 1975 r. Od odzyskania niepodległości do czasów obecnych Kościelec jest uznanym ośrodkiem szkolnictwa rolniczego. Tradycje utworzonego w 1920 r. przez Skarb Państwa Ośrodka Krzewienia Kultury Rolniczej, po II wojnie światowej kontynuowane były przez Ośrodek Postępu Rolniczego, obecnie przez Zespół Szkół Rolniczego Centrum Kształcenia Ustawicznego im. Stanisława Staszica w Kościelcu. W czasie I wojny światowej tereny gminy znalazły się pod okupacją cesarskich Niemiec, a podczas II wojny światowej zostały wcielone do Okręgu Rzeszy „Kraj Warty”. Czas hitlerowskiej okupacji to terror, ofiary bombardowań z września 1939 r. i masowa egzekucja w lutym 1940 r., wywózki do obozów koncentracyjnych, wysiedlenia, eksterminacja ludności żydowskiej. W styczniu 1945 r. tereny gminy zostały wyzwolone spod okupacji hitlerowskiej i rozpoczął się nowy etap przemian społeczno-gospodarczych.

Wykształcony na przestrzeni wieków dorobek kultury materialnej, którego zasoby przetrwały w gminie do czasów obecnych, również dziedzictwo niematerialne – tradycja, obrzędy, muzyka ludowa, postaci i zdarzenia historyczne - są wyrazem troski władz samorządowych, aby poznały je kolejne pokolenia, dają również podstawę do kreowania nowych propozycji turystycznych, promocyjnych i generujących wzmacnianie lokalnych więzi społecznych.

2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Nadrzędnym celem *Programu opieki nad zabytkami gminy Kościelec na lata 2019-2022* jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy.

Szczegółowe cele wynikają z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Cele te określone zostały następująco:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r., poz. 506 z późn. zm.).

Zgodnie z art. 7, ust. 1, pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r., poz. 2067 ze zm.), która nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

- a) prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji

budowlanej i osadniczej (art.16),

b) obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19),

c) obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),

d) obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22, ust. 4),

e) przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32, ust.1, pkt 3 i ust. 2),

f) przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33, ust. 1 i 2),

g) sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71, ust. 1 i 2)

h) prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków (art. 81),

i) obowiązek sporządzenia przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87, ust.1).

j) obowiązek sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87, ust. 5).

4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawarte zostały w szeregu dokumentach:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Zgodnie z art. 5, art. 6 ust. 1 Rzeczpospolita Polska

strzeże dziedzictwa narodowego, zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju oraz stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa art. 86 ustawy.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r., poz. 2067 ze zm.)

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w kraju, określa politykę zarządzania zabytkami, wyznacza główne zadania państwa i właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony i opieki nad zabytkami, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, formy ochrony zabytków.

Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu m.in.:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków, ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi za granicę.

W art. 5 zdefiniowane zostało pojęcie opieki nad zabytkami, która sprawowana jest przez właściciela lub posiadacza zabytku. Polega ona w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku wraz z jego otoczeniem w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwale zachowanie jego wartości,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ze względu na bardzo zróżnicowany charakter obiektów, które mogą być zabytkami, w art. 6 przedstawiono przykładowe wyliczenie z podziałem na zabytki

nieruchome, ruchome i archeologiczne. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności: krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, działami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, reliktmami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wyróżnia (w art. 7) następujące formy ochrony:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
 - 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku

publicznego.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r., poz. 506 z późn. zm.)

Zgodnie z art. 7, ust. 1, pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2018, poz. 799 ze zm.)

Ustawa określa, że przy sporządzaniu prognozy oddziaływania na środowisko należy dokonać analizy i oceny oddziaływania m.in. na obiekty zabytkowe. W przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia obszary mające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2018, poz. 1614 ze zm.)

Zgodnie z art. 83 a, ust. 1 ustawy, zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków - wojewódzki konserwator zabytków.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2018 r., poz. 1945)

Zapisy ustawy określają, iż podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego należy uwzględnić obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustawa nakłada na samorządy obowiązek zawiadomienia konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studium i planów zagospodarowania przestrzennego, uwzględnienia wniosków konserwatorskich oraz uzgodnienia dokumentów.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2018 r., poz. 2204 ze zm.)

Ustawa określa (w art. 13 ust 4.), iż pozwolenia wojewódzkiego

konserwatora zabytków wymaga sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, stanowiącej własność jednostki samorządu terytorialnego i Skarbu Państwa. Zgodnie z art. 13 ust. 5 sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Zgodnie z art. 29, jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z niej, można nałożyć na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej obiektów zabytkowych. Przy sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, ustaloną cenę obniża się o 50 % (art. 68). Właściwy organ, może za zgodą odpowiednio wojewody, rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. Nr z 2018 r., poz. 1202 ze zm.)

Art. 5 ust. 1, pkt 7 oraz ust. 2.

Obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz utrzymywać w należytych stanie technicznym i estetycznym, nie dopuszczając do nadmiernego pogorszenia jego właściwości użytkowych i sprawności technicznej, w szczególności w zakresie związanym z wymaganiami ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Art. 30 ust. 2.

Do zgłoszenia robót budowlanych należy dołączyć, w zależności od potrzeb, pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 30 ust. 7.

Właściwy organ może nałożyć, w drodze decyzji, obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 39 ustawy określa, iż:

- prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia konserwatora zabytków,
- pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków,
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

5.1.1. Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004-2013 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21.09.2004 r.) **wraz z uzupełnieniem na lata 2004-2020** (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 14.06.2005 r.)

Głównym celem strategicznym jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów w Polsce poprzez m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywną ochronę zabytków. Wśród kierunków działań wymieniono kompleksową rewaloryzację obiektów zabytkowych, ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, promocję potencjału kulturowego regionów.

Instrumentem realizacji strategii jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Wśród najważniejszych celów strategicznych państwa z sferze ochrony zabytków wymieniono:

- przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami,
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa,
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służb konserwatorskich,
- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zachowania zabytków nieruchomych.

5.1.2. Strategia rozwoju kraju 2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 25.09.2012 r.)

Strategia rozwoju kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, zakłada poprawę dostępu do wiedzy o dziedzictwie kulturowym, a w efekcie wzrost świadomości społecznej w związku z postulowanym upowszechnieniem wykorzystania technologii cyfrowych. Wprowadzeniu odpowiednich standardów świadczenia usług publicznych oraz zwiększeniu ich dostępności służyć będzie szersze i bardziej kompleksowe wykorzystanie technologii informatycznych i komunikacyjnych oraz rozwój niezbędnej do tego infrastruktury, w tym usług kulturalnych (digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego).

Działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego są również ważnym czynnikiem rozwoju i podnoszenia atrakcyjności miast, wpływają na budowanie silnej pozycji ośrodków miejskich.

5.1.3. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 26.03.2013 r.)

Głównym celem *Strategii rozwoju kapitału społecznego* jest wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju. Głównemu celowi przyporządkowano cztery cele szczegółowe, wśród których czwarty, „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej” odnieść można do ochrony dziedzictwa kulturowego. Wśród kierunków działań wymienia się:

- tworzenie warunków wzmocnienia tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym,
- ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu,
- digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury.

W *Strategii* podnosi się również kwestię aktywnego udziału społeczeństwa w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

5.1.4. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017 przyjęty został Uchwałą Rady Ministrów Nr 125/2014 z dnia 24.06.2014 r.

W *Krajowym programie* dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych płaszczyznach:

- organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- stanu zachowania zabytków, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- komunikacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków.

W przyjętym dokumencie określony został cel główny, jakim jest wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków. Celowi głównemu przyporządkowano cele szczegółowe i kierunki działania.

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce. Cel ten będzie realizowany poprzez:

- porządkowanie rejestru zabytków nieruchomości,
- przygotowanie ratyfikacji *Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego*,
- wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomości,
- wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego,
- opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych,
- opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków,
- realizacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków. Cel ten będzie realizowany poprzez:

- zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach,
- wypracowanie standardów pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną,
- podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków,
- merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji. Cel ten realizowany będzie poprzez:

- przygotowanie ratyfikacji *Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa*, Faro 2005,
- budowanie świadomości społecznej dotyczącej funkcji dziedzictwa kulturowego

- jako podstawy kształtowania tożsamości narodowej i społeczności lokalnych,
- promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu,
 - zwiększenie i ułatwienie dostępu do zasobu dziedzictwa.

5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

5.2.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego

Zaktualizowana „Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolska 2020” jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego. Przyjęta została przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr XXIX/559/12 z dnia 17 grudnia 2012 roku.

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia zawarte w cyt. dokumencie stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego. Zakłada konieczność wyznaczenia w planie zagospodarowania przestrzennego terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego, które należy wesprzeć pakietem pomocy ułatwiającej wykorzystanie tego czynnika. Wsparcie powinno objąć, z jednej strony rewitalizację obiektów, a z drugiej, przedsiębiorczość budowaną na wykorzystaniu tego sektora, szczególnie w turystyce.

Generalnym celem „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego” jest poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej, skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców. Cel ten będzie realizowany przy pomocy celów strategicznych i operacyjnych.

W ramach celu strategicznego „Zwiększenie spójności województwa” określony został cel operacyjny „Wsparcie terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego”. Środowisko kulturowe może być dla wybranych obszarów istotnym czynnikiem aktywizacji gospodarczej i budowania lokalnych przewag konkurencyjnych. Na wielu obszarach jest ono jedynym realnym czynnikiem wzrostu.

Cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- kompleksowe programy rewitalizacji i aktywizacji gospodarczej wykorzystującej walory kulturowe,

- tworzenie parków kulturowych,
- promocja terenów o wybitnych walorach kulturowych,
- odnowa obiektów dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny zakładający „Zwiększenie zasobów oraz wyrównywanie potencjałów społecznych województwa” ma być realizowany poprzez cel operacyjny „Ochrona i utrwalanie dziedzictwa kulturowego”

Jednym z fundamentów kapitału społecznego jest tożsamość regionalna, otwartość na inne kultury oraz tolerancja. Bez poczucia tożsamości i znajomości własnej kultury nie można budować więzi społecznych. Rozwój społeczny, w tym tożsamość kulturowa, jest ważnym czynnikiem kształtowania konkurencyjności regionu.

Wielkopolska może być regionem, który nie tylko wspiera wewnętrzny rozwój kulturalny, ale również przyciąga jednostki kreatywne, działające w przestrzeni kultury poprzez stworzenie wizerunku regionu otwartego na mobilność idei oraz odmienne wzorce i wartości kulturowe.

Cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- promocja kultury regionalnej,
- poprawa warunków dla utrwalania tożsamości oraz upowszechniania dorobku kultury lokalnej i regionalnej,
- ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz historycznego regionu,
- wsparcie rozwoju kultury jako jednego z kreatywnych sektorów gospodarki regionu i rozwój przedsiębiorczości w tej dziedzinie,
- wzmocnienie pluralizmu kulturowego jako rozwojowej przeciwwagi dla dziedzictwa kulturowego regionu,
- stymulacja przepływu treści kulturowych (transfer międzykulturowy) oraz wewnętrznej innowacji w sferze kultury, jako niezbędnych czynników rozwoju kultury,
- zmniejszanie przestrzennych, społecznych i ekonomicznych dysproporcji w dostępie do kultury.

5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

sporządzony na okres perspektywiczny do roku 2020, uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr XLII/628/2001 z dnia 26 listopada 2001 r., zmieniony Uchwałą Nr XLVI/690/10 z dnia 26 kwietnia 2010 r.

W rozdz. „Uwarunkowania rozwoju przestrzennego. Uwarunkowania wewnętrzne”, pkt 18 „Kultura i dziedzictwo narodowe” podkreślono wartość tożsamości regionalnej. Oparta na tradycji regionalnej i najważniejszych cechach wyróżniających region terytorialnie, historycznie, społecznie i kulturowo jest ważnym elementem dziedzictwa kulturowego.

Omówiono wielkości zachowanej substancji zabytkowej w regionie: stanowiska archeologiczne, zabytki architektury i budownictwa, pomniki historii, parki kulturowe, wymieniając najcenniejsze, charakterystyczne dla poszczególnych epok. Podkreślono konieczność powołania nowych parków kulturowych, które mogą stanowić podstawy do sporządzenia i wdrożenia strategii promocji kultury województwa wielkopolskiego oraz mogą stać się czynnikiem dla rozwoju turystyki opartej o wartości krajobrazu i kultury. Jednym z najważniejszych elementów generujących rozwój turystyki są szlaki kulturowe. Bogata przeszłość historyczna i kulturowa Wielkopolski stwarza wiele możliwości do przeprowadzenia szlaków kulturowych, a tym samym promocji Wielkopolski w skali lokalnej, krajowej czy międzynarodowej.

W rozdz. „Kierunki zagospodarowania przestrzennego. Polityka przestrzenna”, pkt 29 „Polityka poprawy efektywności struktur przestrzennych” przedstawiono zbiór najważniejszych zasad, mających na celu uzyskiwanie optymalnych efektów w zagospodarowaniu przestrzeni. Ład przestrzenny to takie zagospodarowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne.

Ład przestrzenny można uzyskać m. in. przez:

- przestrzeganie wytycznych konserwatorskich w zakresie poszczególnych obiektów objętych ochroną jak również zasad zagospodarowania zabytkowych układów urbanistycznych,
- kontynuowanie architektury wiejskiej przy założeniu, że tradycyjny nurt architektury lokalnej regionu nie powinien mieć prawa wyłączności, ale powinien stanowić ważny wyróżnik dla zachowania regionalnej specyfiki. Na terenach szczególnie cennych krajobrazowo należy unikać realizacji projektów odległych stylistycznie, pochodzących z kulturowo odmiennych

regionów,

- ochronę krajobrazu, szczególnie w rejonach o najwyższych walorach przyrodniczych i kulturowych.

Dla kształtowania przestrzeni miejskich przyjęto m.in. następujące zasady:

- ochrona dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych elementów środowiska miejskiego, takich jak: zabytkowe dzielnice, budynki, dominanty przestrzenne, panoramy, tereny zielone i tereny otwarte; respektowanie zaleceń wynikających z przepisów ochronnych i poszerzanie ochrony prawnej,
- wykorzystywanie atutów wynikających z ukształtowania terenu, osi widokowych, dominant przestrzennych, panoram,
- podnoszenie wymogów architektonicznych, szczególnie w stosunku do obiektów realizowanych na obszarach śródmieść oraz w pobliżu terenów o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych,
- podejmowanie opracowań planistycznych dotyczących rewaloryzacji przestrzeni miejskich.

Dla kształtowania obszarów wiejskich przyjęto m. in. następujące zasady:

- ochrona charakterystycznych układów ruralistycznych oraz zespołów sakralnych, pałacowo-parkowych, folwarków, ochrona zabytkowych budynków mieszkalnych, gospodarczych, wiatraków, remiz, szkół, kuźni, młynów, gorzeln i innych elementów specyficznych dla architektury wiejskiej np. kapliczek i krzyży,
- poszanowanie kształtowanej tradycyjnie różnorodności form osadnictwa wiejskiego w poszczególnych rejonach,
- twórcze wykorzystywanie wzorców architektury lokalnej przy formułowaniu warunków dla projektowanej zabudowy, odwoływanie się do architektury regionalnej Wielkopolski, preferowanie rodzimych materiałów budowlanych oraz tradycyjnych elementów małej architektury.

W punkcie 31. „Ochrona i wykorzystanie dziedzictwa kulturowego” wymieniono najważniejsze nurty działania, mające na celu osiągnięcie optymalnego stanu środowiska kulturowego:

- ochrona istniejących zasobów materialnych i duchowych,
- kreowanie nowych jakości w obrębie poszczególnych dziedzin składających się na kulturę, a zwłaszcza kreowanie nowej przestrzeni,
- kształtowanie świadomości – upowszechnianie wiedzy o środowisku kulturowym Wielkopolski wśród mieszkańców regionu, kraju i za granicą.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego szczególne znaczenie ma ochrona obszarowa, a więc ochrona całych układów przestrzennych miast i wsi, ochrona krajobrazów kulturowych w parkach kulturowych i w strefach kulturotwórczych, szlaków kulturowych oraz pojedynczych obiektów.

Najważniejsze działania w ramach ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego w ramach planowania przestrzennego to:

- zwiększenie nakładów na ochronę dziedzictwa kulturowego, zarówno w budżecie państwa, jak i budżetach samorządowych,
- wpisanie do rejestru zabytków wszystkich zachowanych założeń i układów urbanistycznych,
- poszerzenie ewidencji zasobów dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego. Konieczne jest umożliwienie publicznego dostępu do ewidencji w formie elektronicznej,
- dalsze prowadzenie archeologicznych badań osadniczych,
- wzbogacanie dokumentacji dotyczącej obiektów dziedzictwa kulturowego, w szczególności: opisów, szkiców, map i opracowań obiektów oraz digitalizacji danych i ich udostępnianie w formie elektronicznej,
- promocja szlaków kulturowych, parków kulturowych, pomników historii, a także obiektów wpisanych na listy dziedzictwa europejskiego,
- podnoszenie wizerunku województwa jako produktu turystycznego, poprzez prawidłową informację turystyczną w celu dotarcia do określonych atrakcji turystycznych.

W podpunkcie 31.1.1. „Ochrona układów urbanistycznych i ruralistycznych” wymieniono elementy, które jej podlegają: rozplanowanie ulic, rynków i placów miejskich, parametry kwartałów, pasma zieleni, dominanty przestrzenne, panoramy, osie widokowe oraz wszelkie formy specyficznej zabudowy miejskiej. Ochrona układów przestrzennych, urbanistycznych i ruralistycznych powinna być rozpatrywana wraz z nawarstwieniami kulturowymi w których obecna jest cała sekwencja dziejów. Jest to działanie niezbędne dla zachowania ciągłości historycznej tworzenia się sieci osadniczej.

Sprzymierzeńcem systemowych działań wspierających może się stać aspekt ekonomiczny w postaci korzyści gospodarczych uzyskiwanych z turystyki na terenach o atrakcyjnych i zadbanych śródmieściach – pojedynczych wybitnych obiektach z historycznym tłem kulturowym, nadającym całości oczekiwany klimat.

Podobny system powinien objąć również układy ruralistyczne. Ochrona

kompleksowa architektury wiejskiej jest możliwa do zrealizowania na terenach, których głównym motorem rozwoju stanie się turystyka. Właściwą formą ochrony jest adaptowanie zabytkowych obiektów architektury wiejskiej na obiekty rekreacji indywidualnej. Najwartościowsze obiekty, dla których nie da się zapewnić ochrony w istniejących zespołach zabudowy, powinny się znaleźć w skansenach. Z uwagi na brak możliwości przetrwania wszystkich zabytków architektury wiejskiej, niezbędne jest systematyczne dokumentowanie obiektów o wartościach historycznych i estetycznych.

W punkcie 31.3. „Promowanie świadomości regionalnej Wielkopolski” uznano, że do zaistnienia Wielkopolski jako regionu atrakcyjnego kulturowo, niezbędne jest intensywne promowanie wiedzy o środowisku kulturowym regionu. Działania na rzecz promowania świadomości regionalnej Wielkopolski mają na celu pobudzenie aktywności lokalnych środowisk, przywrócenie etosu wielkopolskiego oraz pielęgnowanie regionalizmu, tzw. „małych ojczyzn”, m.in. poprzez:

- promowanie gwary, obyczajów, potraw, strojów, lansowanie folklorystycznych zespołów tanecznych,
- kształtowanie otwartości wobec innych mniejszości i kultur, prezentowanie ich dorobku kulturowego,
- organizowanie jarmarków, pokazów tradycyjnego rzemiosła, konkursów związanych z tematyką regionalną.

5.2.3. Strategia rozwoju turystyki województwa wielkopolskiego

„Strategia rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do 2020 roku”, przyjęta została Uchwałą Sejmiku Województwa Wielkopolskiego Nr XVIII/481/16 z dnia 25 kwietnia 2016 r. Wśród celów strategicznych wymieniono „Rozwój produktów turystyki kulturowej”, w ramach którego wyznaczono m.in. następujące cele operacyjne:

1. Rozwój szlaków turystyki kulturowej, w szczególności Szlaku Piastowskiego, który realizowany powinien być przez następujące kierunki działań:
 - kontynuacja i wzmacnianie działań na rzecz uporządkowania i restytucji Szlaku Piastowskiego, jako wiodącego szlaku turystyki kulturowej w Wielkopolsce,
 - uporządkowanie pozostałych istniejących szlaków turystyki kulturowej, zwłaszcza powiązanych ze Szlakiem Piastowskim,
 - wspieranie tworzenia tematycznych szlaków kulturowych,

- odpowiednie oznakowanie turystyczne szlaków kulturowych i obiektów na szlakach,
 - rozwój ogólnodostępnej infrastruktury wokół obiektów położonych na szlakach (m.in. tablice informacyjne, elementy małej architektury),
 - lobbing na rzecz zwiększania dostępności obiektów znajdujących się na szlakach (np. stałe godziny otwarcia obiektów, poprawa realnej dostępności dla zwiedzających – dotyczy zwłaszcza obiektów znajdujących się w mniejszych miejscowościach,
 - podnoszenie poziomu wiedzy i informacji o historii oraz wartości kulturowej obiektów znajdujących się na szlakach, np. poprzez: uaktualnianie informacji uwzględniających obecny stan badań naukowych, aktualizację stron internetowych zarządzanych przez Wielkopolską Organizację Turystyczną, dążenie do zamieszczania aktualnych informacji na ogólnopolskich i zagranicznych stronach internetowych dotyczących turystyki kulturowej w Wielkopolsce, sukcesywne wydawanie materiałów promocyjnych, również w językach obcych,
 - zwiększanie liczby wydarzeń kulturalnych na szlakach oraz koordynacja chronologiczna ich realizacji tak, by - w miarę możliwości - nie nakładały się na siebie,
 - zwiększanie atrakcyjności szlaków dla turystyki rodzinnej, zaangażowanie w tworzenie oferty skierowanej do dzieci i młodzieży.
2. Zachowanie dziedzictwa (zarówno kulturowego jak i przyrodniczego) dla przyszłych pokoleń, gdzie eksploatację turystyczną należy połączyć z działaniami zmierzającymi do ich ochrony i zachowania dla przyszłych pokoleń. Cel realizowany powinien być przez następujące kierunki działań :
- objęcie ewidencją obiektów o znaczącym potencjale turystycznym,
 - wyznaczenie działań priorytetowych w obszarze ochrony zabytków,
 - inwestycje w obszarze dziedzictwa kulturowego regionu,
 - wspieranie inicjatyw objęcia ochroną obiektów o ważnym znaczeniu i potencjale turystycznym,
 - wspieranie inicjatyw objęcia ochroną terenów sąsiadujących z obiektami kulturowymi o ważnym znaczeniu turystycznym.
3. Propagowanie rozwoju turystyki kulturowej - cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- wspieranie oferty aktywnych form spotkań z kulturą (np. inscenizacje historyczne, archeologia doświadczalna, zwiedzanie fabularyzowane, gry miejskie, questy, widowiska, festiwale),
- zgłaszanie produktów turystycznych Wielkopolski do konkursów na szczeblu regionalnym, krajowym i międzynarodowym,
- poprawa dostępności obiektów turystyki kulturowej dla osób z niepełnosprawnością i osób starszych.

5.2.4. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego

Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2017-2020 przyjęty został Uchwałą Nr XXXVIII/901/17 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 listopada 2017 r. (Dz. Urz. Województwa Wielkopolskiego z dnia 06.12.2017 r., poz. 8118).

Myślą przewodnią opracowania *Programu* było uznanie potrzeby zachowania zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego jako ważnego czynnika wpływającego na kształtowanie się tożsamości regionalnej i promocji turystycznej. Program określił stan, do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami, wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych założeń organizacyjnych, finansowych, edukacyjnych i promocyjnych.

W przyjętym dokumencie określone zostały główne cele, którym przyporządkowano kierunki działania:

1. Poprawa stanu zabytków poprzez podjęcie działań mających na celu poprawę ich zachowania,
 - realizacja prac remontowych, renowacyjnych, konserwatorskich obiektów zabytkowych,
 - opieka nad zabytkami archeologicznymi.
2. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
 - monitoring i aktualizacja uregulowań prawnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
3. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych i turystycznych,
 - promocja dziedzictwa lokalnego,
 - wzmocnienie działań związanych z rozwojem usług turystycznych.
4. Włączanie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego Wielkopolski do

działań edukacyjnych,

- upowszechnianie wiedzy o regionie.

5. Prowadzenie planowych działań wspierających dziedzictwo niematerialne,

- propagowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,

- włączenie zabytków w procesy gospodarcze.

7. Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych,

- udostępnianie obiektów zabytkowych,

- wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania.

6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków

Do najcenniejszych zabytków na terenie gminy wpisanych do rejestru zabytków należą:

BIAŁKÓW KOŚCIELNY

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. STANISŁAWA Bpa, drewn., 1809 r.

Rejestr zabytków nr A-103/688 z dnia 18.08.1969 r.

DOBRÓW

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. TRÓJCY:

a. kościół, mur., 1764 r., rozbud. 1888 r.,

Rejestr zabytków nr A-109/694 z dnia 21.07.1969 r.

b. dzwonnica, mur., 1888 r.,

Rejestr zabytków nr A-431/173 z dnia 21.11.1989 r.

KAPLICA P.W. BŁ. BOGUMIŁA, drewn., 1788 r.

Rejestr zabytków Nr A-110/695 z dnia 21.07.1969 r.

GOZDÓW

RUINY ZAMKU KOLSKIEGO, XIV w.

Rejestr zabytków nr A-30/380 z dnia 17.01.1953 r.

KOŚCIELEC

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. ANDRZEJA Ap.:

a. kościół, mur., ok. XII w., rozbud. XVI w.,

Rejestr zabytków nr A-12/268 z dnia 25.09.1930 r.

- b. park przykościelny, ok. poł. XIX w.,
Rejestr zabytków nr A-93/243 z dnia 16.09.1968 r.,
ZAJAZD, mur. XVIII/XIX w.
Rejestr zabytków nr A-64/43 z dnia 21.01.1965 r.
ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY:
a. pałac, mur., 3 ćw. XIX w.,
Rejestr zabytków nr A-93/243 z dnia 16.09.1968 r.
b. park, poł. XIX w.,
Rejestr zabytków nr A-93/243 z dnia 16.09.1968 r.
c. minaret, mur., 3 ćw. XIX w.,
Rejestr zabytków nr A-93/243 z dnia 16.09.1968 r.
d. meczet, mur., 3 ćw. XIX w.,
Rejestr zabytków nr A-93/243 z dnia 16.09.1968 r.
e. romantyczne ruiny, mur., ok. 1890 r.,
Rejestr zabytków nr A-93/243 z dnia 16.09.1968 r.
RUSZKÓW PIERWSZY
OBORA, ul. Dębowa, mur., 1 poł. XIX w.
Rejestr zabytków nr A-94/244 z dnia 16.09.1968 r.
DĄB SZYPUŁKOWY, ul. Dębowa
Rejestr zabytków nr A-19/59 dnia 13.09.1949 r.

W rejestrze zabytków figurują ponadto obiekty już nieistniejące, wymagające wykreślenia z tegoż rejestru: chata z oborą w Policach Mostowych, dwór w Ruszkowie Pierwszym oraz chata z oborą w Turach.

6.2. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

BIAŁKÓW GÓRNY

- DOM NR 10, drewn., pocz. XX w.
DOM NR 24, drewn., ok. poł. XIX w.

BIAŁKÓW KOŚCIELNY

- ZESPÓŁ KOŚCIOŁA P.W. ŚW. STANISŁAWA Bpa:
a. kościół, drewn., 1809 r.,
b. ogrodzenie z bramą, mur., 2 poł. XIX w.,
c. plebania, mur., k. XIX w.
CMENTARZ KATOLICKI, XIX w.

DOM NR 22, drewn., 1 poł. XIX w.

DANISZEW

CMENTARZ EWANGELICKI, XIX w.

DĄBROWICE CZĘŚCIOWE

DOM NR 2, drewn., pocz. XX w.

DOM NR 7, drewn., pocz. XX w.

DOBRÓW

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. TRÓJCY:

- a. kościół, mur., 1764 r., rozbud. 1888 r.,
- b. dzwonnica, mur., 1888 r.,
- c. cmentarz przykościelny, 2 poł. XVIII w.,
- d. ogrodzenie, mur., k. XIX w.
- e. plebania, mur., 4 ćw. XIX w.
- f. ogrodzenie z bramą przy plebanii, mur., k. XIX w.

KAPLICA P.W. BŁ. BOGUMIŁA, drewn., 1788 r.

KAPLICZKA Z RZEŻBĄ ŚW. JANA NEPOMUCENA, mur., XIX/XX w.

KAPLICZKA BŁ. BOGUMIŁA, mur., pocz. XX w.

KAPLICZKA, mur., 1910 r.

KAPLICZKA, mur., XIX/XX w.

ZESPÓŁ CMENTARZA KATOLICKIEGO:

- a. cmentarz, XIX w.,
- b. ogrodzenie z bramą, 1910 r.

GĄSIORÓW

KAPLICZKA Z RZEŻBĄ ŚW. FRANCISZKA, mur., XIX w.

KAPLICZKA, mur., k. XIX w.

GĄSIORÓW MAŁY

KAPLICZKA Z RZEŻBĄ ŚW. WAWRZYŃCA, mur., pocz. XX w.

GOZDÓW

KAPLICZKA, mur., 1910 r.

RUINY ZAMKU KOLSKIEGO, XIV w.

KOŚCIELEC

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. ANDRZEJA Ap.:

- a. kościół, mur., ok. XII w., rozbud. XVI w.,
- b. park przykościelny, ok. poł. XIX w.,
- c. plebania, mur., k. XIX w.

ZESPÓŁ CMENTARZA KATOLICKIEGO:

- a. cmentarz, 1 poł. XIX w.,
- b. kaplica cmentarna, mur., 1859 r.
- c. ogrodzenie z bramą, mur., ok. poł. XIX w.

ZAJAZD, mur. XVIII/XIX w.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY:

- a. pałac, mur., 3 ćw. XIX w.,
- b. oficyna, mur., 1915 r.,
- c. park, poł. XIX w.,
- d. minaret, mur., 3 ćw. XIX w.,
- e. meczet, mur., 3 ćw. XIX w.,
- f. romantyczne ruiny, mur., ok. 1890 r.,
- g. ogrodzenie z bramą, mur., 2 poł. XIX w.,
- h. stodoła, mur., pocz. XX w.,
- i. spichlerz, mur., pocz. XX w.

ŁĘKA

KAPLICZKA, mur., 1 poł. XX w.

CMENTARZ EWANGELICKI, ok. poł. XIX w.

RUSZKÓW PIERWSZY

KAPLICZKA NMP, ul. Brudzevska, mur., 1945 r.

KAPLICZKA, ul. Kolska/ul. Zakładowa, mur., pocz. XX w.

KAPLICZKA, ul. Kolska, mur., k. XIX w.

OBORA, ul. Dębowa, mur., 1 poł. XIX w.

DĄB SZYPUŁKOWY, ul. Dębowa

RUSZKÓW DRUGI

KAPLICZKA, ul. Kolska, mur., 1 poł. XX w.

STRASZKÓW

KAPLICZKA, mur., 1914 r.

SZKOŁA, ob. dom nr 17, drewn., 2 poł. XIX w.

DOM NR 9, drewn., pocz. XX w.

DOM NR 31, drewn., XIX/XX w.

TRZĘŚNIEW

KAPLICZKA, mur., pocz. XX w.

DOM NR 23, drewn., 1930 r.

DOM NR 29, mur., 1 ćw. XX w.

TURY

CMENTARZ EWANGELICKI, XIX w.

DOM NR 7, drewn., XIX/XX w.

6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zabytki ruchome na terenie gminy Kościelec stanowią wyposażenie i wystrój obiektów sakralnych oraz pałacu w Kościelcu.

Kościół par. p.w. św. Stanisława Bpa w Białkowie Kościelnym posiada wyposażenie z k. XVIII i pocz. XIX w. Wpisane do rejestru zabytków pod nr 344/Wlkp/B decyzją z dnia 19.11.1986 r. Na wyposażenie składa się m.in. neogotycki ołtarz główny z 1880 r., neobarokowe ołtarze boczne z pocz. XIX w. z rzeźbami i obrazami, barokowa ambona z k. XVIII w., prospekt organowy i chrzcielnica z pocz. XIX w., feretrony z k. XIX w., naczynia liturgiczne, krzyże ołtarzowe. Wnętrze i wyposażenie zachowane w dobrym stanie; odnowiono ściany, ołtarze boczne, ambona, chrzcielnica, prospekt organowy po konserwacji.

Kościół par. p.w. św. Trójcy w Dobrowie posiada w swoim wyposażeniu obiekty wpisane do rejestru zabytków pod nr 349/Wlkp/B trzema decyzjami:

- 1) barokowy obraz bł. Bogumiła z szesnastoma scenami z życia i cudów błogosławionego decyzją z dnia 23.06.1971 r.,
- 2) gotycka rzeźba bł. Bogumiła umieszczona w tumbie ołtarza głównego decyzją z dnia 14.03.1988 r.,
- 3) wyposażenie kościoła decyzją z dnia 14.03.1988 r. (22 pozycje); w skład wyposażenia wchodzi m.in. ołtarz główny i dwa ołtarze boczne z ok. 1880 r., ambona z k. XIX w., dwa konfesjonały z k. XIX w., świeczniki, prospekt organowy z k. XIX w., malowidło ściennie z 1894 r. „Bł. Bogumił nad wodą” na łuku tęczowym, feretron z rzeźbą bł. Bogumiła.

Pozostałe elementy wystroju i wyposażenia kościoła wpisane zostały do rejestru zabytków pod nr 518/Wlkp/B decyzją z dnia 04.01.2019 r. (33 pozycje), m.in. ołtarz w kaplicy północnej p.w. bł. Bogumiła z ok. 1800 r., instrument organowy z 1904 r., Stacje Męki Pańskiej z 1 ćw. XX w., feretrony, relikwiarze, neogotycki nagrobek ks. Franciszka Żalewskiego z 2 poł. XIX w. przy kościele. Wśród nowo wpisanych obiektów wymienić należy również dzieła z dziedziny metaloplastyki, m.in. kraty w przejściach i schody na chór muzyczny.

Obiekty wyposażenia po konserwacji, utrzymane w dobrym stanie.

Wyposażenie kaplicy p.w. bł. Bogumiła „Na Puszczy” w Dobrowie wpisane zostało do rejestru zabytków pod nr 348/Wlkp/B decyzją z dnia 14.03.1988 r. (9 poz.), m.in. barokowy ołtarz główny z XVII/XVIII w., krucyfik na belce tęczowej z 1788 r., rzeźby św. Wojciecha, św. Grzegorza, św. Piotra, św. Pawła,

tumba z posągiem bł. Bogumiła z 1890 r. Obiekty utrzymane w dobrym stanie, ołtarz główny oraz rzeźby św. Piotra i św. Pawła po konserwacji.

Wyposażenie kościoła par. p. w. św. Andrzeja Ap. w Kościelcu wpisane zostało do rejestru zabytków pod nr 355/Wlkp/B decyzją z dnia 21.03.1988 r. W skład wyposażenia wchodzi m.in. rokokowy ołtarz główny z 2 poł. XVIII w., granitowa kropielnica z 1771 r, krucyfiksy, neobarokowe krzyże ołtarzowe, naczynia liturgiczne. Zachowane w stanie zadowalającym.

Na terenie parku przykościelnego znajduje się kamienna rzeźba św. Jana Nepomucena z 2 poł. XVIII w., ustawiona na profilowanym postumencie zdobionym czterema inskrypcyjnymi kartuszami, wpisana do rejestru zabytków pod nr 356/Wlkp/B decyzją z dnia 21.03.1988 r. Zachowana w dobrym stanie.

Decyzją z dnia 30.09.2013 r. pod nr 317/Wlkp/B (33 pozycje) wpisany został wystrój wnętrz oraz dekoracje zewnętrzne pałacu w Kościelcu. Wnętrze pałacu pokryte jest bogatymi dekoracjami sztukatorskimi, rzeźbiarskimi oraz malowanymi. Hol wejściowy z mozaiką w układzie kasetonowym i kominkiem z białego marmuru, bogato dekorowany sztukaterią z dekoracją malarską na plafonie. Bogato zdobiona jest również sala balowa: neobarokowa polichromia plafonu „Tańczące putta” z 1889 r., na ścianach, fasetach i stropach sztukaterie o motywach figuralno-floralnych. Interesujące są także dekoracje sztukatorskie ścian i stropu w formie mauretańskich arkad z arabeskami, tzw. gabinet turecki. Na piętrze na uwagę zasługuje malowidło na stropie „Orszak Apollina” z 1889 r. Całość zespołu uzupełniają plastyczne figury zewnętrzne, m.in. cztery kariatydy na filarach podtrzymujących taras nad wejściem głównym, personifikacje Powietrza, Ziemi i Wody na szczycie fasady, dwie pary lwów flankujących schody w elewacji wschodniej, sześć figur dziecięcych na cokole latarni. Przed wejściem głównym do pałacu znajduje się neoklasycystyczna fontanna z przełomu XIX i XX wieku oraz para latarni z 1880-1890 r., w parku fontanna, przy drodze dojazdowej do pałacu obelisk upamiętniający hrabiego Aleksandra Kreutza.

6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)

Na terenie gminy Kościelec nie występują układy urbanistyczne i ruralistyczne wpisane do rejestru zabytków. Nie utworzono również parków kulturowych. Z obszarowych wpisów do rejestru zabytków wymienić należy zespół pałacowy w Kościelcu.

6.5. Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. 96.120.564 z dnia 9 października 1996 r.) uznaje je jako źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zgodnie z definicją zastosowaną w ustawie o ochronie i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny, to zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 pkt 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Dziedzictwo archeologiczne jest bogactwem kulturowym pozostawionym nam przez przeszłe pokolenia ludzkości, które zamieszkiwały dawniej naszą planetę. Składają się na nie wszelkie materialne ślady ludzkiej egzystencji pozostawione na ziemi, pod ziemią czy w wodzie. Mogą one mieć postać opuszczonych budowli i ich pozostałości, urządzeń osadniczych (np. palenisk, pieców garncarskich, studni, jam zasobowych), cmentarzysk, pól bitewnych, miejsc kultu i warstw ziemi powstałych w wyniku działalności z wszelkimi przedmiotami z nimi związanymi. Źródła archeologiczne stanowią nieodnawialny depozyt przekazany nam przez przeszłe pokolenia, depozyt, który jesteśmy zobowiązani chronić, mądrze i oszczędnie wykorzystywać i w możliwie jak najmniej uszczuplonym stanie przekazać przyszłym pokoleniom. Zachowanie dziedzictwa archeologicznego jest ważne dla wszystkich: dla naukowców (archeologów), którzy badając je odtwarzają przeszłość; dla turystów, którzy czerpią wrażenia kontaktu z przeszłością odwiedzając udostępnione do zwiedzania stanowiska archeologiczne; dla młodzieży szkolnej, która zyskuje zrozumienie dziejów ludzkości odwiedzając wystawy muzealne; dla wszystkich, którym dziedzictwo archeologiczne dostarcza odczucia posiadania głębokich korzeni naszej obecnej z dziedzictwa archeologicznego czerpią poczucie swojej tożsamości kulturowej i związku emocjonalnego z danym miejscem lub regionem.

6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Kościelec znajduje się jedno stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. Jest to grodzisko stożkowate datowane na okres późnego średniowiecza, zlokalizowane w miejscowości Ruszków Pierwszy (st. nr

35 w miejscowości). Zostało ono wpisane do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego pod numerem 413/Wlkp/C decyzją Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 22.03.2011 r.

6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej

Na terenie gminy Kościelec znajdują się dwa udokumentowane stanowiska o własnej formie krajobrazowej. Są to:

- 1) wspomniane wyżej grodzisko stożkowate w miejscowości Ruszków Pierwszy,
- 2) grodzisko w miejscowości Dobrów datowane na okres średniowiecza. Być może, że jest to obiekt powstały przed lokacją miasta Koła. W źródłach kościelnych występuje pod nazwą Grodziska, w późniejszym czasie zmienione zostało na Pustelnię św. Bogumiła.

6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne

Obszar gminy Kościelec został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). AZP to program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych założeniach obejmuje bowiem kilka etapów badawczych: 1. kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2. badania powierzchniowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych. W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Na terenie gminy Kościelec zewidencjonowano dotychczas 273 stanowiska archeologiczne, których spis zawiera poniższa tabela:

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR STANOWISKA	FUNKCJA	CHRONOLOGIA	UWAGI
1	WAKOWY	ST. 1, AZP 57-42/10	1. OSADA 2. ŚLAD OSADNICZY 3. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA TRZCINIECKA 2. KULTURA ŁUŻYCKA? 3. ŚREDNIOWIECZE	
2	WAKOWY	ST. 2, AZP 57-42/11	1. ŚLAD OSADNICZY	1. OKRES NOWOŻYTNY	
3	WAKOWY	ST. 3, AZP 57-42/12	1. OSADA 2. OSADA 3. ŚLAD	1. EPOKA KAMIENIA 2. KULTURA PUCHARÓW	

			OSADNICZY 4. ŚLAD OSADNICZY 5. OSADA 6. OSADA 7. ŚLAD OSADNICZY 8. OSADA	LEJKOWATYCH 3. KULTURA AMFOR KULISTYCH 4. KULTURA CERAMIKI SZNUROWEJ 5. SCHYŁEK NEOLITU 6. KULTURA TRZCINIECKA 7. KULTURA PRZEWORSKA 8. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
4	TURY	ST. 1, AZP 57-42/13	1. OSADA 2. ŚLAD OSADNICZY 3. ŚLAD OSADNICZY 4. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. SCHYŁEK NEOLITU 3. KULTURA PRZEWOSKA 4. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
5	TURY	ST. 2, AZP 57-42/14	1. OSADA 2. OSADA	1. KULTURA PRZEWOSKA 2. ŚREDNIOWIECZE	
6	TURY	ST. 3, AZP 57-42/15	1. OSADA	1. KULTURA PRZEWOSKA	
7	TURY	ST. 4, AZP 57-42/16	1. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA ŁUŻYCKA?	
8	TURY	ST. 5, AZP 57-42/17	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA TRZCINIECKA 2. ŚREDNIOWIECZE	
9	TURY	ST. 6, AZP 57-42/18	1. ŚLAD OSADNICZY	1. ŚREDNIOWIECZE	
10	TURY	ST. 7, AZP 57-42/19	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH 2. KULTURA TRZCINIECKA	
11	TURY	ST. 8, AZP 57-42/41	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA	1. EPOKA KAMIENIA 2. KULTURA PRZEWORSKA	
12	WAKOWY	ST. 4, AZP 57-42/42	1. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA	
13	TRZĘSIEW	ST. 1, AZP 57-43/6	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY 3. ?	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 3. ?	
14	GĄSIORÓW	ST. 1, AZP 57-43/7	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY 3. ?	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 3. ?	
15	GĄSIORÓW	ST. 2, AZP 57-43/8	1. OSADA 2. OSADA 3. ?	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE FAZA D-E 3. ?	
16	GĄSIORÓW	ST. 3, AZP 57-43/9	1. OSADA 2. OSADA 3. ?	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 3. ?	
17	GĄSIORÓW	ST. 4, AZP 57-43/10	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD	1. KULTURA ŁUŻYCKA? 2. KULTURA PRZEWORSKA?	

			OSADNICZY 3. ŚLAD OSADNICZY 4. OSADA 5. ?	3. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE FAZA F 4. OKRES NOWOŻYTNY 5. ?
18	GĄSIORÓW	ST. 5, AZP 57-43/11	1. OSADA 2. OSADA 3. ?	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. OKRES NOWOŻYTNY 3. ?
19	GĄSIORÓW	ST. 6, AZP 57-43/12	1. OSADA 2. ŚLAD OSADNICZY 3. OSADA 4. ?	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 4. ?
20	GĄSIORÓW	ST. 7, AZP 57-43/13	1. OSADA 2. OSADA 3. ?	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 3. ?
21	GĄSIORÓW	ST. 8, AZP 57-43/14	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY 3. ŚLAD OSADNICZY 4. ? 5. OSADA	1. EPOKA KAMIENIA 2. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH? 3. KULTURA PRZEWORSKA 4. ? 5. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
22	GĄSIORÓW	ST. 9, AZP 57-43/15	1. OSADA 2. OSADA 3. ŚLAD OSADNICZY 4. OSADA 5. ?	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 3. PÓZNE ŚREDNIOWIECZE 4. OKRES NOWOŻYTNY 5. ?
23	GĄSIORÓW	ST. 10, AZP 57-43/16	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. ŚLAD OSADNICZY 4. ?	1. EPOKA KAMIENIA 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 4. ?
24	GĄSIORÓW	ST. 11, AZP 57-43/17	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. ?	1. MEZOLIT 2. OKRES NOWOŻYTNY 3. ?
25	GĄSIORÓW	ST. 12, AZP 57-43/18	1. OSADA 2. ŚLAD OSADNICZY 3. ?	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 3. ?
26	KOŚCIELEC	ST. 1, AZP 57-43/19	1. OSADA 2. OSADA 3. OSADA 4. ŚLAD OSADNICZY 5. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA ŁUŻYCKA/KULTURA PRZEWORSKA 3. KULTURA POMORSKA 4. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 5. OKRES NOWOŻYTNY
27	KOŚCIELEC	ST. 2, AZP 57-43/20	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY 3. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. PÓZNE ŚREDNIOWIECZE 3. OKRES NOWOŻYTNY

28	KOŚCIELEC	ST. 3, AZP 57-43/21	1. CMANTARZYSKO CIAŁOPALNE	1. KULTURA PRZEWORSKA	
29	KOŚCIELEC	ST. 4, AZP 57-43/22	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 2. PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
30	KOŚCIELEC	ST. 5, AZP 57-43/23	1. OSADA 2. OSADA 3. ŚLAD OSADNICZY 4. OSADA 5. ?	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 4. OKRES NOWOŻYTNY 5. ?	
31	STRASZKÓW	ST. 2, AZP 57-43/24	1. OSADA 2. ŚLAD OSADNICZY 3. OSADA 4. OSADA 5. ?	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 3. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 4. OKRES NOWOŻYTNY 5. ?	
32	GOZDÓW	ST. 1, AZP 57-43/25	1. OSADA 2. OSADA 3. OSADA 4. ?	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 3. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 4. ?	
33	GOZDÓW	ST. 2, AZP 57-43/26	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
34	GOZDÓW	ST. 3, AZP 57-43/27	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY 3. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA ŁUŻYCKA? 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 3. OKRES NOWOŻYTNY	
35	GOZDÓW	ST. 6, AZP 57-43/55	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. OSADA 4. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 3. PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE 4. OKRES NOWOŻYTNY	
36	GOZDÓW	ST. 8, AZP 57-43/56	1. OSADA	1. OKRES NOWOŻYTNY	
37	GOZDÓW	ST. 9, AZP 57-43/57	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. ?	1. SCHYLEK NEOLITU 2. OKRES NOWOŻYTNY 3. ?	
38	GOZDÓW	ST. 10, AZP 57-43/58	1. OSADA	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
39	GOZDÓW	ST. 11, AZP 57-43/59	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY 3. ŚLAD OSADNICZY 4. ?	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 3. OKRES NOWOŻYTNY 4. ?	
40	GOZDÓW	ST. 12, AZP 57-43/60	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ?	1. KULTURA PRZEWORSKA? 2. ?	
41	STARSZKÓW	ST. 8, AZP 57-43/61	1. OSADA 2. ŚLAD	1. KULTURA PRZEWORSKA	

			OSADNICZY 3. ŚLAD OSADNICZY 4. OSADA 5. ŚLAD OSADNICZY	2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 3. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 4. OKRES NOWOŻYTNY 5. ?	
42	STRASZKÓW	ST. 10, AZP 57-43/62	1. OSADA 2. OSADA	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE FAZA F 2. OKRES NOWOŻYTNY	
43	STRASZKÓW	ST. 11, AZP 57-43/63	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. ?	1. KULTURA PRZEWORSKA? 2. OKRES NOWOŻYTNY 3. ?	
44	STRASZKÓW	ST. 12, AZP 57-43/64	1. OSADA 2. OSADA	1. PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE 2. OKRES NOWOŻYTNY	
45	STRASZKÓW	ST. 13, AZP 57-43/65	1. OSADA	1. OKRES NOWOŻYTNY	
46	GOZDÓW	ST. 13, AZP 57-43/66	1. OSADA	1. OKRES NOWOŻYTNY	
47	GOZDÓW	ST. 14, AZP 57-43/67	1. ŚLAD OSADNICZY	1. OKRES NOWOŻYTNY	
48	GOZDÓW	ST. 15, AZP 57-43/68	1. OSADA	1. OKRES NOWOŻYTNY	
49	GOZDÓW	ST. 16, AZP 57-43/69	1. OSADA 2. OSADA 3. ?	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. OKRES NOWOŻYTNY 3. ?	
50	GOZDÓW	ST. 17, AZP 57-43/70	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. ?	1. KULTURA PRZEWORSKA? 2. OKRES NOWOŻYTNY 3. ?	
51	GOZDÓW	ST. 18, AZP 57-43/71	1. OSADA	1. OKRES NOWOŻYTNY	
52	GOZDÓW	ST. 19, AZP 57-43/72	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY 3. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA? 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 3. OKRES NOWOŻYTNY	
53	GOZDÓW	ST. 7, AZP 57-43/73	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. OSADA 4. ?	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 3. OKRES NOWOŻYTNY 4. ?	
54	STRASZKÓW	ST. 14, AZP 57-43/74	1. OSADA	1. OKRES NOWOŻYTNY	
55	STRASZKÓW	ST. 15, AZP 57-43/75	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. ?	1. KULTURA PRZEWORSKA? 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 3. ?	
56	STRASZKÓW	ST. 16, AZP 57-43/76	1. OSADA 2. OSADA 3. ?	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 3. ?	
57	STRASZKÓW	ST. 17, AZP 57-43/77	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. ŚLAD OSADNICZY 4. ?	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 4. ?	
58	STRASZKÓW	ST. 18, AZP 57-43/78	1. OSADA 2. ?	1. OKRES NOWOŻYTNY 2. ?	

59	STRASZKÓW	ST. 19, AZP 57-43/79	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ?	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. ?
60	STRASZKÓW	ST. 20, AZP 57-43/80	1. ŚLAD OSADNICZY	1. OKRES NOWOŻYTNY
61	STRASZKÓW	ST. 21, AZP 57-43/81	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY 3. OSADA 4. ?	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 3. OKRES NOWOŻYTNY 4. ?
62	KOŚCIELEC	ST. 6, AZP 57-43/82	1. OSADA	1. OKRES NOWOŻYTNY
63	GAŚSIORÓW	ST. 13, AZP 57-43/108	1. ŚLAD OSADNICZY	1. SCHYLEK NEOLITU?
64	GAŚSIORÓW	ST. 14, AZP 57-43/109	1. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA?
65	GAŚSIORÓW	ST. 15, AZP 57-43/110	1. ?	1. ?
66	GAŚSIORÓW	ST. 16, AZP 57-43/111	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. OSADA 4. ?	1. SCHYLEK NEOLITU? 2. KULTURA PRZEWORSKA? 3. OKRES NOWOŻYTNY 4. ?
67	GAŚSIORÓW	ST. 17, AZP 57-43/112	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. ?	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. OKRES NOWOŻYTNY 3. ?
68	GAŚSIORÓW	ST. 18, AZP 57-43/113	1. OSADA 2. ?	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. ?
69	GAŚSIORÓW	ST. 19, AZP 57-43/114	1. OSADA	1. OKRES NOWOŻYTNY
70	GAŚSIORÓW	ST. 20, AZP 57-43/115	1. OSADA 2. ŚLAD OSADNICZY 3. ?	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 3. ?
71	KOŚCIELEC	ST. 7, AZP 57-43/116	1. ?	1. ?
72	KOŚCIELEC	ST. 8, AZP 57-43/117	1. ŚLAD OSADNICZY	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
73	KOŚCIELEC	ST. 9, AZP 57-43/118	1. OSADA	1. OKRES NOWOŻYTNY
74	KOŚCIELEC	ST. 10, AZP 57-43/119	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA	1. PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE? 2. OKRES NOWOŻYTNY
75	GAŚSIORÓW	ST. 21, AZP 57-43/120	1. OSADA 2. OSADA 3. ?	1. KULTURA PRZEWORSKA? 2. OKRES NOWOŻYTNY 3. ?
76	GAŚSIORÓW	ST. 22, AZP 57-43/121	1. OSADA 2. ŚLAD OSADNICZY 3. OSADA 4. ?	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 3. OKRES NOWOŻYTNY 4. ?
77	GAŚSIORÓW	ST. 23, AZP 57-43/122	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY 3. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA? 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 3. ?

78	GĄSIORÓW	ST. 24, AZP 57-43/123	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. ?	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. OKRES NOWOŻYTNY 3. ?	
79	GĄSIORÓW	ST. 25, AZP 57-43/124	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. ?	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. OKRES NOWOŻYTNY 3. ?	
80	TRZĘŚNIEW	ST. 2, AZP 57-43/125	1. OSADA	1. OKRES NOWOŻYTNY	
81	TRZĘŚNIEW	ST. 3, AZP 57-43/126	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY 3. OSADA 4. ?	1. KULTURA PRZEWORSKA? 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 3. OKRES NOWOŻYTNY 4. ?	
82	TRZĘŚNIEW	ST. 4, AZP 57-43/127	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA? 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE?	
83	TRZĘŚNIEW	ST. 5, AZP 57-43/128	1. OSADA	1. OKRES NOWOŻYTNY	
84	TRZĘŚNIEW	ST. 6, AZP 57-43/129	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 2. OKRES NOWOŻYTNY	
85	TRZĘŚNIEW	ST. 7, AZP 57-43/130	1. ŚLAD OSADNICZY	1. OKRES NOWOŻYTNY	
86	TRZĘŚNIEW	ST. 8, AZP 57-43/131	1. OSADA	1. OKRES NOWOŻYTNY	
87	TRZĘŚNIEW MAŁY	ST. 9, AZP 57-43/132	1. OSADA	1. OKRES NOWOŻYTNY	
88	TRZĘŚNIEW	ST. 10, AZP 57-43/133	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. OSADA 4. OSADA 5. ?	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA PRZEWORSKA? 3. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 4. OKRES NOWOŻYTNY 5. ?	
89	TRZĘŚNIEW	ST. 11, AZP 57-43/134	1. OSADA	1. OKRES NOWOŻYTNY	
90	TRZĘŚNIEW	ST. 12, AZP 57-43/135	1. OSADA 2. OSADA 3. ?	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 2. OKRES NOWOŻYTNY 3. ?	
91	TRZĘŚNIEW	ST. 13, AZP 57-43/136	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. ŚLAD OSADNICZY 4. ?	1. KULTURA ŁUŻYCKA? 2. KULTURA PRZEWORSKA? 3. PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE? 4. ?	
92	GĄSIORÓW	ST. 26, AZP 57-43/137	1. SKARB SREBRNY	1. PO 1075 R.	Archiwalne stanowisko zweryfikow. negatywnie
93	GĄSIORÓW	ST. 27, AZP 57-43/138	1. OSADA 2. ?	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. ?	
94	GĄSIORÓW	ST. 28, AZP 57-43/139	1. OSADA	1. OKRES NOWOŻYTNY	
95	KOŚCIELEC	ST. 11, AZP 57-43/140	1. ŚLAD OSADNICZY	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	

96	TARNOWIEC	ST. 12, AZP 57-43/141	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. OKRES NOWOŻYTNY	
97	DĄBROWICE STARE	ST. 1, AZP 57-43/142	1. ŚLAD OSADNICZY	1. OKRES NOWOŻYTNY	
98	DĄBROWICE STARE	ST. 2, AZP 57-43/143	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 2. OKRES NOWOŻYTNY	
99	TRZEŚNIEW MAŁY	ST. 14, AZP 57-43/144	1. ŚLAD OSADNICZY	1. OKRES NOWOŻYTNY	
100	STRASZKÓW	ST. 9, AZP 57-43/145	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY 3. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA? 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 3. ?	
101	STRASZKÓW	ST. 35, AZP 57-44/35	1. OSADA 2. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. XV WIEK	
102	STRASZKÓW	ST. 8, AZP 57-44/36	1. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA	
103	GOZDÓW	ST. 5, AZP 57-44/37	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA LUB WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 2. KULTURA TRZCINIECKA	
104	GOZDÓW	ST. 4, AZP 57-44/38	1. OSADA	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
105	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 1, AZP 57-44/40	1. ŚLAD OSADNICZY	1. WCZESNA EPOKA BRAZU?	
106	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 2, AZP 57-44/43	1. ? 2. OSADA 3. ?	1. KULTURA CERAMIKI SZNUROWEJ 2. EPOKA BRAZU 3. ŚREDNIOWIECZE	Archiwalne stanowisko zweryfikow. negatywnie
107	STRASZKÓW	ST. 36, AZP 57-44/44	1. OSADA 2. CMENTARZYSKO	1. XIX/XX W. 2. KULTURA ŁUŻYCKA	
108	DANISZEW	ST. 1, AZP 58-43/1	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY 3. ŚLAD OSADNICZY 4. OSADA 5. OSADA 6. OSADA 7. CMENTARZYSKO 8. FOLWARK	1. SCHYLEK NEOLITU 2. KULTURA ŁUŻYCKA 3. KULTURA POMORSKA 4. KULTURA PRZEWORSKA 5. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 6. PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE 7. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 8. OKRES NOWOŻYTNY	
109	DANISZEW	ST. 2, AZP 58-43/2	1. OSADA 2. OSADA 3. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE FAZA F 3. OKRES NOWOŻYTNY	
110	DANISZEW	ST. 3, AZP 58-43/3	1. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA?	
111	DANISZEW	ST. 4, AZP 58-43/4	1. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA?	
112	DANISZEW	ST. 5, AZP 58-43/5	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA	1. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH	

			3. OSADA	2. KULTURA PRZEWORSKA 3. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE FAZA F	
113	DANISZEW	ST. 6, AZP 58-43/6	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. OKRES NOWOŻYTNY	
114	DANISZEW	ST. 7, AZP 58-43/7	1. OSADA	1. OKRES NOWOŻYTNY	
115	DANISZEW	ST. 8, AZP 58-43/8	1. ŚLAD OSADNICZY	1. NIEOKREŚLONY	
116	DANISZEW	ST. 9, AZP 58-43/9	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH 2. KULTURA PRZEWORSKA	
117	DANISZEW	ST. 10, AZP 58-43/10	1. OSADA 2. OSADA 3. ŚLAD OSADNICZY 4. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 3. PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE 4. OKRES NOWOŻYTNY	
118	DANISZEW	ST. 11, AZP 58-43/11	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA	1. PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE 2. OKRES NOWOŻYTNY	
119	DANISZEW	ST. 12, AZP 58-43/12	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY	1. NIEOKREŚLONY 2. OKRES NOWOŻYTNY	
120	DANISZEW	ST. 13, AZP 58-43/13	1. ŚLAD OSADNICZY	1. OKRES NOWOŻYTNY	
121	LESZCZE	ST. 1, AZP 58-43/14	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. OKRES NOWOŻYTNY	
122	LESZCZE	ST. 2, AZP 58-43/15	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY 3. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. OKRES NOWOŻYTNY	
123	LESZCZE	ST. 3, AZP 58-43/16	1. ŚLAD OSADNICZY	1. NIEOKREŚLONY	
124	LESZCZE	ST. 4, AZP 58-43/17	1. ŚLAD OSADNICZY	1. NIEOKREŚLONY	
125	LESZCZE	ST. 5, AZP 58-43/18	1. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA ŁUŻYCKA?	
126	LESZCZE	ST. 6, AZP 58-43/19	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY	1. NIEOKREŚLONY 2. OKRES NOWOŻYTNY	
127	LESZCZE	ST. 7, AZP 58-43/20	1. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA	
128	LESZCZE	ST. 8, AZP 58-43/21	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY 3. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. OKRES NOWOŻYTNY	
129	LESZCZE	ST. 9, AZP 58-43/22	1. OSADA 2. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. OKRES NOWOŻYTNY	

130	LESZCZE	ST. 10, AZP 58-43/23	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA	1. NIEOKREŚLONY 2. OKRES NOWOŻYTNY
131	LESZCZE	ST. 11, AZP 58-43/24	1. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA
132	LESZCZE	ST. 12, AZP 58-43/25	1. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA
133	LESZCZE	ST. 13, AZP 58-43/26	1. ŚLAD OSADNICZY	1. OKRES NOWOŻYTNY
134	LESZCZE	ST. 14, AZP 58-43/27	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY	1. NIEOKREŚLONY 2. OKRES NOWOŻYTNY
135	LESZCZE	ST. 15, AZP 58-43/28	1. ŚLAD OSADNICZY	1. NIEOKREŚLONY
136	LESZCZE	ST. 16, AZP 58-43/29	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA	1. PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE 2. OKRES NOWOŻYTNY
137	LESZCZE	ST. 17, AZP 58-43/30	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. OKRES NOWOŻYTNY
138	LESZCZE	ST. 18, AZP 58-43/31	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY 3. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE 3. OKRES NOWOŻYTNY
139	LESZCZE	ST. 19, AZP 58-43/32	1. OSADA 2. ŚLAD OSADNICZY	1. PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE 2. OKRES NOWOŻYTNY
140	LESZCZE	ST. 20, AZP 58-43/33	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. OKRES NOWOŻYTNY
141	LESZCZE	ST. 21, AZP 58-43/34	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. OKRES NOWOŻYTNY
142	BIĄLKÓW GÓRNY	ST. 1, AZP 58-43/35	1. ŚLAD OSADNICZY	1. OKRES NOWOŻYTNY
143	BIĄLKÓW GÓRNY	ST. 2, AZP 58-43/36	1. OSADA	1. OKRES NOWOŻYTNY
144	BIĄLKÓW GÓRNY	ST. 3, AZP 58-43/37	1. OSADA	1. OKRES NOWOŻYTNY
145	BIĄLKÓW KOŚCIELNY	ST. 1, AZP 58-43/38	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA	1. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH 2. KULTURA PRZEWORSKA
146	BIĄLKÓW KOŚCIELNY	ST. 2, AZP 58-43/39	1. OSADA	1. OKRES NOWOŻYTNY
147	BIĄLKÓW KOŚCIELNY	ST. 3, AZP 58-43/40	1. OSADA	1. OKRES NOWOŻYTNY
148	BIĄLKÓW KOŚCIELNY	ST. 4, AZP 58-43/41	1. OSADA 2. OSADA	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 2. OKRES NOWOŻYTNY
149	BIĄLKÓW KOŚCIELNY	ST. 5, AZP 58-43/42	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY 3. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE FAZA F 3. OKRES NOWOŻYTNY
150	BIĄLKÓW KOŚCIELNY	ST. 6, AZP 58-43/43	1. OSADA	1. OKRES NOWOŻYTNY
151	KOŚCIELEC	ST. 13, AZP 58-43/44	1. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA

			2. OSADA	2. OKRES NOWOŻYTNY	
152	STRASZKÓW	ST. 14, AZP 58-43/45	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. OSADA	1. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. OKRES NOWOŻYTNY	
153	STRASZKÓW	ST. 28, AZP 58-43/46	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. OKRES NOWOŻYTNY	
154	STRASZKÓW	ST. 29, AZP 58-43/47	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. OKRES NOWOŻYTNY	
155	STRASZKÓW	ST. 30, AZP 58-43/48	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. OKRES NOWOŻYTNY	
156	STRASZKÓW	ST. 31, AZP 58-43/49	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY	1. NIEOKREŚLONY 2. OKRES NOWOŻYTNY	
157	STRASZKÓW	ST. 32, AZP 58-43/50	1. OSADA 2. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. OKRES NOWOŻYTNY	
158	STRASZKÓW	ST. 33, AZP 58-43/51	1. OSADA	1. OKRES NOWOŻYTNY	
159	STRASZKÓW	ST. 1, AZP 58-43/52	1. CMENTARZYSKO	1. KULTURA PRZEWORSKA	Archiwalne stanowisko zweryfikow. negatywnie
160	STRASZKÓW	ST. 21, AZP 58-43/53	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY 3. ŚLAD OSADNICZY 4. OSADA	1. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 4. OKRES NOWOŻYTNY	
161	STRASZKÓW	ST. 22, AZP 58-43/54	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY 3. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 3. OKRES NOWOŻYTNY	
162	STRASZKÓW	ST. 23, AZP 58-43/55	1. OSADA 2. ŚLAD OSADNICZY 3. ?	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE 3. OKRES NOWOŻYTNY	
163	STRASZKÓW	ST. 24, AZP 58-43/56	1. OSADA 2. ? 3. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. OKRES NOWOŻYTNY	
164	STRASZKÓW	ST. 25, AZP 58-43/57	1. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA?	
165	STRASZKÓW	ST. 26, AZP 58-43/58	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. OKRES NOWOŻYTNY	
166	POLICE	ST. 5, AZP 58-43/59	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
167	POLICE	ST. 6, AZP 58-43/60	1. OSADA 2. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA	

			3. OSADA 4. OSADA	PRZEWORSKA 3. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 4. PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
168	POLICE	ST. 7, AZP 58-43/61	1. OSADA 2. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. OKRES NOWOŻYTNY	
169	POLICE	ST. 8, AZP 58-43/62	1. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA	
170	POLICE	ST. 9, AZP 58-43/63	1. PUNKT OSADNICZY?	1. NIEOKREŚLONY	
171	POLICE	ST. 10, AZP 58-43/64	1. ŚLAD OSADNICZY	1. NIEOKREŚLONY	
172	POLICE	ST. 11, AZP 58-43/65	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. OKRES NOWOŻYTNY	
173	DĄBROWICE CZEŚCIOWE	ST. 1, AZP 58-43/70	1. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA ŁUŻYCKA?	
174	DĄBROWICE CZEŚCIOWE	ST. 2, AZP 58-43/71	1. ŚLAD OSADNICZY	1. OKRES NOWOŻYTNY	
175	KOŚCIELEC	ST. 14, AZP 58-43/73	1. OSADA 2. ŚLAD OSADNICZY 3. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE 3. OKRES NOWOŻYTNY	
176	DĄBROWICE CZEŚCIOWE	ST. 15, AZP 58-43/74	1. OSADA	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
177	DANISZEW	ST. 14, AZP 58-43/75	1. OSADA 2. OSADA 3. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH 2. KULTURA ŁUŻYCKA 3. KULTURA PRZEWORSKA	
178	DANISZEW	ST. 15, AZP 58-43/76	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
179	DANISZEW	ST. 16, AZP 58-43/77	1. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA ŁUŻYCKA	
180	DANISZEW	ST. 17, AZP 58-43/78	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. ŚLAD OSADNICZY	1. WCZESNA EPOKA BRAZU 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
181	DANISZEW	ST. 18, AZP 58-43/79	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 3. OKRES NOWOŻYTNY	
182	DANISZEW	ST. 19, AZP 58-43/80	1. OSADA 2. OSADA 3. ŚLAD OSADNICZY	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 2. PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE 3. PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
183	DANISZEW	ST. 20, AZP 58-43/81	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 2. OKRES NOWOŻYTNY	
184	DANISZEW	ST. 22, AZP 58-43/82	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	

185	DANISZEW	ST. 23, AZP 58-43/83	1. OSADA 2. OSADA 3. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
186	DANISZEW	ST. 25, AZP 58-43/84	1. CEMTARZYSKO	1. KULTURA ŁUŻYCKA	
187	DANISZEW	ST. 24, AZP 58-43/85	1. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA	
188	RUSZKÓW DRUGI	ST. 1, AZP 58-44/2	1. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA ŁUŻYCKA	
189	RUSZKÓW DRUGI	ST. 2, AZP 58-44/3	1. OSADA 2. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. XI-XII WIEK	
190	RUSZKÓW DRUGI	ST. 3, AZP 58-44/4	1. ŚLAD OSADNICZY	1. ?	
191	STRASZKÓW	ST. 4, AZP 58-44/5	1. OSADA	1. PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XV-XVI WIEK	
192	STRASZKÓW	ST. 5, AZP 58-44/6	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. XV-XVI WIEK	
193	RUSZKÓW DRUGI	ST. 4, AZP 58-44/7	1. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA	
194	STRASZKÓW	ST. 3, AZP 58-44/8	1. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA	
195	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 3, AZP 58-44/9	1. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA	
196	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 4, AZP 58-44/10	1. ŚLAD OSADNICZY	1. XVI-XVII WIEK	
197	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 5, AZP 58-44/11	1. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA ŁUŻYCKA	
198	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 6, AZP 58-44/12	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. XII-XIV WIEK	
199	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 7, AZP 58-44/13	1. OSADA 2. OSADA 3. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. XII-XIV WIEK	
200	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 8, AZP 58-44/14	1. OSADA?	1. ŚREDNIOWIECZE XIV-XV WIEK	
201	RUSZKÓW DRUGI	ST. 5, AZP 58-44/15	1. CMENTARZYSKO ? 2. OSADA 3. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. XIV-XVI WIEK	
202	RUSZKÓW DRUGI	ST. 6, AZP 58-44/16	1. ŚLAD OSADNICZY	1. XIV-XV WIEK	
203	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 9, AZP 58-44/17	1. OSADA	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII W.	
204	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 10, AZP 58-44/18	1. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA	
205	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 11, AZP 58-44/19	1. OSADA?	1. KULTURA ŁUŻYCKA	
206	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 35, AZP 58-44/20	1. GRÓDEK STOŻKOWATY	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	Rej. Zab. 413/Wkp./ C z dnia 22.03.2011
207	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 12, AZP 58-44/21	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. XII-XV WIEK	
208	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 13, AZP 58-44/22	1. OSADA 2. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. X-XII WIEK	
209	RUSZKÓW DRUGI	ST. 7, AZP 58-44/23	1. OSADA 2. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA	

			3. OSADA	PRZEWORSKA 3. XIII-XV WIEK	
210	STRASZKÓW	ST. 6, AZP 58-44/24	1. OSADA 2. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. XIV-XV WIEK	
211	STRASZKÓW	ST. 7, AZP 58-44/25	1. OSADA 2. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. ŚREDNIOWIECZE XIV WIEK	
212	RUSZKÓW DRUGI	ST. 8, AZP 58-44/26	1. OSADA 2. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. XI-XII WIEK	
213	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 14, AZP 58-44/27	1. OSADA?	1. KULTURA ŁUŻYCKA?	
214	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 15, AZP 58-44/28	1. OSADA	1. IX-XI WIEK	
215	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 34, AZP 58-44/29	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH 2. KULTURA ŁUŻYCKA 3. IX-XI WIEK	
216	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 16, AZP 58-44/30	1. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA	
217	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 17, AZP 58-44/31	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. XV WIEK?	
218	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 18, AZP 58-44/32	1. OSADA	1. XIII-XV WIEK	
219	DOBRÓW	ST. 2, AZP 58-44/33	1. OSADA/ OBOZOWISKO 2. OSADA	1. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. XII-XIV WIEK	
220	DOBRÓW	ST. 1, AZP 58-44/34	1. OSADA 2. OBOZOWISKO 3. ŚLAD OSADNICZY 4. OSADA 5. OSADA	1. XVI-XVII WIEK 2. MEZOLIT 3. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH 4. KULTURA ŁUŻYCKA 5. KULTURA PRZEWORSKA	
221	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 19, AZP 58-44/35	1. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA	
222	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 20, AZP 58-44/36	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA	1. MEZOLIT? 2. KULTURA PRZEWORSKA	
223	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 21, AZP 58-44/37	1. OSADA?	1. X-XI WIEK	
224	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 22, AZP 58-44/38	1. OSADA 2. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. ŚREDNIOWIECZE	
225	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 23, AZP 58-44/39	1. OSADA 2. ŚLAD OSADNICZY 3. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. XIII-XV WIEK	
226	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 24, AZP 58-44/40	1. OSADA?	1. XIV-XV WIEK	
227	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 25, AZP 58-44/41	1. OSADA 2. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. XIII-XV WIEK	
228	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 26, AZP 58-44/42	1. OSADA? 2. OSADA	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 2. KULTURA PRZEWORSKA	

229	ŁĘKA	ST. 27, AZP 58-44/43	1. ŚLAD OSADNICZY	1. XIII-XV WIEK	
230	ŁĘKA	ST. 2, AZP 58-44/44	1. OSADA? 2. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. ŚREDNIOWIECZE XIV-XV WIEK	
231	ŁĘKA	ST. 3, AZP 58-44/45	1. OSADA	1. XIII-XIV WIEK	
232	ŁĘKA	ST. 4, AZP 58-44/46	1. OSADA	1. ŚREDNIOWIECZE XIV-XV WIEK	
233	ŁĘKA	ST. 5, AZP 58-44/47	1. OSADA? 2. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. ŚREDNIOWIECZE XII- XIV WIEK	
234	POLICE ŚREDNIE	ST. 1, AZP 58-44/48	1. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA	
235	POLICE ŚREDNIE	ST. 2, AZP 58-44/49	1. ŚLAD OSADNICZY	1. XIII-XIV WIEK	
236	POLICE ŚREDNIE	ST. 3, AZP 58-44/50	1. OSADA?	1. KULTURA PRZEWORSKA	
237	POLICE ŚREDNIE	ST. 4, AZP 58-44/51	1. ŚLAD OSADNICZY	1. XII WIEK	
238	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 28, AZP 58-44/52	1. OSADA	1. IX-X WIEK	
239	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 29, AZP 58-44/53	1. ŚLAD OSADNICZY/ OBOZOWISKO 2. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA AMFOR KULISTYCH 2. KULTURA PRZEWORSKA	
240	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 30, AZP 58-44/54	1. OSADA 2. OBOZOWISKO	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. MEZOLIT	
241	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 31, AZP 58-44/56	1. OSADA	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
242	DOBRÓW	ST. 3, AZP 58-44/57	1. OSADA 2. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
243	DOBRÓW	ST. 10, AZP 58-44/59	1. OSADA 2. ŚLAD OSADNICZY 3. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. MEZOLIT 3. XIII-XIV WIEK	
244	DOBRÓW	ST. 4, AZP 58-44/60	1. OSADA/GRODZIS KO	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XII WIEK	
245	DOBRÓW	ST. 5, AZP 58-44/61	1. OSADA 2. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
246	DOBRÓW	ST. 6, AZP 58-44/62	1. OSADA 2. OSADA 3. OSADA 4. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 4. ŚREDNIOWIECZE	
247	DOBRÓW	ST. 7, AZP 58-44/63	1. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA	
248	DOBRÓW	ST. 8, AZP 58-44/64	1. OSADA	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
249	DOBRÓW	ST. 9, AZP 58-44/65	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY 3. OSADA	1. KULTURA AMFOR KULISTYCH 2. KULTURA ŁUŻYCKA 3. XIII-XIV WIEK ŚREDNIOWIECZE	
250	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 32, AZP 58-44/66	1. ŚLAD OSADNICZY	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	

251	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 33, AZP 58-44/67	1. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA	
252	ŁĘKA	ST. 1, AZP 58-44/83	1. ZNALEZISKO ŁUŻNE	1. KULTURA ŁUŻYCKA	Archiwalne stanowisko zweryfikow. negatywnie
253	POLICE ŚREDNIE	ST. 57, AZP 58-44/85	1. ŚLAD OSADNICZY	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
254	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 37, AZP 58-44/86	1. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA	
255	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 38, AZP 58-44/87	1. OSADA 2. OSADA 3. OSADA 4. OSADA 5. OSADA 6. OSADA	1. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH 2. WCZESNA EPOKA BRAŻU 3. KULTURA ŁUŻYCKA 4. KULTURA PRZEWORSKA 5. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 6. OKRES NOWOŻYTNY	
256	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 39, AZP 58-44/88	1. OBOZOWISKO 2. OSADA 3. OSADA 4. OSADA	1. I OKRES EPOKI BRAŻU 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 4. OKRES NOWOŻYTNY	
257	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 36, AZP 58-44/89	1. OSADA 2. OSADA 3. OSADA 4. OSADA	1. KULTURA TRZCINIECKA 2. KULTURA ŁUŻYCKA 3. KULTURA PRZEWORSKA 4. OKRES NOWOŻYTNY	
258	DANISZEW	ST. 21, AZP 58-44/90	1. OSADA 2. OSADA 3. OSADA 4. OSADA 5. OSADA 6. OSADA	1. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH 2. KULTURA POMORSKA 3. KULTURA ŁUŻYCKA 4. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 5. PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE 6. OKRES NOWOŻYTNY	
259	POLICE ŚREDNIE	ST. 14, AZP 58-44/91	1. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA	
260	POLICE ŚREDNIE	ST. 15, AZP 58-44/92	1. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA	
261	POLICE ŚREDNIE	ST. 16, AZP 58-44/93	1. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA	
262	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. ?, AZP 58-44/94	1. OSADA	1. OKRES NOWOŻYTNY	
263	ŁĘKA	ST. 12, AZP 59-43/10	1. ŚLAD OSADNICZY	1. OKRES NOWOŻYTNY	
264	DANISZEW	ST. 14, AZP 59-43/11	1. OSADA	1. OKRES NOWOŻYTNY	
265	ŁĘKA	ST. 1, AZP 59-44/68	1. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA ŁUŻYCKA	Archiwalne stanowisko zweryfikow. negatywnie
266	RUSZKÓW PIERWSZY	ST. 6, AZP 59-44/69	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH 2. KULTURA	

			3. ŚLAD OSADNICZY 4. ŚLAD OSADNICZY	PRZEWORSKA 3. PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE 4. OKRES NOWOŻYTNY	
267	ŁĘKA	ST. 6, AZP 59-44/70	1. OSADA 2. ŚLAD OSADNICZY 3. OSADA	1. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH 2. KULTURA ŁUŻYCKA 3. KULTURA PRZEWORSKA	
268	ŁĘKA	ST. 7, AZP 59-44/71	1. ŚLAD OSADNICZY	1. PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
269	ŁĘKA	ST. 8, AZP 59-44/72	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. OKRES NOWOŻYTNY	
270	ŁĘKA	ST. 9, AZP 59-44/73	1. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA ŁUŻYCKA?	
271	ŁĘKA	ST. 10, AZP 59-44/74	1. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA ŁUŻYCKA	
272	ŁĘKA	ST. 11, AZP 59-44/75	1. OSADA	1. OKRES NOWOŻYTNY	
273	POLICE MOSTOWE	ST. ?, AZP 59-44/158	1. ?	1. ?	

* Dane przytoczone za: Gminą Ewidencją Zabytków Archeologicznych Gminy Kościelec wykonaną w 2015 r.

W ujęciu fizyczno- geograficznym wg regionalizacji J. Kondrackiego gmina Kościelec położona jest w: Prowincji Niż Środkowoeuropejski, Podprowincji Niziny Środkowopolskie, Makroregionie Nizina Południowowielkopolska, Mezoregionach Kotlina Kolska oraz Wysoczyzna Turecka.

Krajobraz gminy Kościelec jest zróżnicowany. Wzdłuż wschodniej i północnej granicy przepływa rzeka Warta, która wraz z występującymi łąkami wyznacza granice Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej. Od południa i południowego-zachodu pagórki czołowo-morenowe o wysokości 110-171 m. n.p.m. częściowo porośnięte lasami, wyznaczają obszary tzw. Pagórków Żłotogórskich, Wzgórz Białkowskich oraz wysoczyzny morenowo-falistej. Deniwelacje terenu sięgają od 86 m n.p.m. w dolinie Warty w rejonie Tur, do 171 m n.p.m. w rejonie Białkowa Górnego.

Koncentracje osadnictwa pradziejowego czy średniowiecznego czytelne są na terenie, gdzie występują lekkie gleby piaszczyste. Pozostały teren, był raczej zasiedlany sporadycznie gdyż większość stanowisk tu zarejestrowanych to niewielkie osady i ślady osadnicze. Dopiero w czasach nowożytnych obserwuje się tu intensyfikację osadnictwa.

Najstarsze ślady osadnictwa na terenie dzisiejszej gminy pochodzą z środkowej epoki kamienia - mezolitu (8000 lat p.n.e.). Są to zwykle pojedyncze

znaleziska w postaci wyrobów krzemienych. Pozostałości obozowiska mezolitycznego zarejestrowano między innymi na gruntach dzisiejszej wsi Ruszków Pierwszy i Waki.

Od tego czasu obszar ten był nieprzerwanie zasiedlony, o czym świadczą znaleziska z następnych epok, poczynając od młodszej epoki kamienia – neolitu. Neolit przynosi rewolucyjne zmiany w historii ludzkości. Dotychczasowa gospodarka przyswajająca dzięki opanowaniu uprawy ziemi i hodowli zwierząt, została zastąpiona przez gospodarkę wytwarzającą. Wraz z osiadłym trybem życia pojawiły się takie wynalazki jak: stałe budownictwo mieszkalne i gospodarcze, umiejętność lepienia i wypalania naczyń glinianych, znajomość tkactwa itp.

Wszystkie te nowości na ziemi polskiej przyniosła ludność kultury ceramiki wstęgowej rytej, która dotarła tu z terenów naddunajskich poprzez Bramę Morawską. Ludność ta osiedlała się głównie na terenach o najlepszych glebach, na których uprawiała pszenicę, jęczmień, proso (prawdopodobnie metodami kopieniaczymi, za pomocą kamiennych i rogowych motyk). Ze zwierząt domowych hodowała krowy, owce, kozy i świnie.

W połowie IV tysiąclecia przed naszą erą na obszarze Niżu Europejskiego utworzyła się kultura pucharów lejkowatych. Ludność kultury pucharów lejkowatych zamieszkiwała niewielkie osady, położone na łagodnych stokach wydmych wzniesień. Ich pozostałości zarejestrowano między innymi w okolicach miejscowości Daniszew, Dobrów, Waki. Charakterystyczną cechą tej kultury w zakresie obrządku pogrzebowego były monumentalne grobowce megalityczne („kujawskie”) w postaci długiego (do 130 m), trójkątnego (o podstawie do 15 m) kopca obstawionego wielkimi kamieniami. Pochówki w obudowie kamiennej znajdowały się pod nasypem grobowca.

Prawie równolegle rozwijała się kultura amfor kulistych, będąca kontynuacją kultur wstęgowych i przejmująca wiele cech od kultury pucharów lejkowatych. Dotychczas odnalezione osady tej kultury charakteryzowały się małą ilością domów o konstrukcji słupowej zbudowanych na planie nieregularnego czworokąta. Czasami również w formie ziemianki. W granicach dzisiejszej gminy Kościelec ich pozostałości odnaleziono w okolicach miejscowości Waki. Groby ludności kultury amfor kulistych najczęściej występują w formie skrzyń z kamieni, przykrytych ziemnym nasypem. Wewnątrz znajdowano ozdoby, naczynia. Wiele pochówków zawiera również szczątki zwierząt, głównie bydła z obciętymi rogami.

Z upowszechnieniem się nowego materiału (brązu) wiąże się dalszy rozwój gospodarczo-cywilizacyjny w epoce brązu. Docierał on na nasze tereny drogą wymiany z południa Europy, zwiększając rolę handlu i powodując przenikanie się wpływów. Z wczesnej epoki brązu znamy tylko kilka stanowisk osadniczych zlokalizowanych na terenie dzisiejszej gminy Kościelec, przede wszystkim w miejscowościach Waki i Dobrów. Wzrost osadnictwa widoczny jest natomiast w środkowym i późnym okresie epoki brązu. Zaczęła się wówczas rozwijać na ziemiach polskich kultura łużycka, zaliczana do wielkiego kompleksu kultur popielnicowych, rozprzestrzeniających się stopniowo z centrum naddunajskiego na rozległe tereny Europy. Ludność kultury łużyckiej prowadziła osiadły tryb życia, a system gospodarczy tej kultury, jak się przypuszcza, był wielokierunkowy. Posługiwano się sprzężajnym radłem, a mniejsze pola obrabiano za pomocą motyk rogowych, zboże sprzątało się sierpem brązowym. Zmarłych palono na stosie, a ich szczątki składano do popielnic, które zakopywano w ziemi wraz z przystawkami i darami grobowymi. Znacznemu upowszechnieniu uległy wyroby brązowe, zarówno ozdoby, jak i narzędzia, które wytwarzano na miejscu. Skupiska osadnicze tej kultury na obszarze gminy są licznie reprezentowane.

W VII w p.n.e. rozpoczyna się na dzisiejszych ziemiach polskich epoka żelaza. Obok wyrobów brązowych, których udział systematycznie maleje, pojawiają się wówczas wyroby żelazne. W pierwszym okresie epoki żelaza (okres halsztacki 650-400 p.n.e.) kultura łużycka przeżywa swój największy rozkwit i posiada szerokie kontakty z resztą Europy. Powstają wówczas grody typu Biskupin.

Osadnictwo kultury łużyckiej na terenie dzisiejszej gminy Kościelec jest bogato reprezentowane przez osady zlokalizowane w okolicach miejscowości: Straszków, Dobrów, Waki, Dzierawy. Najbliższe grodzisko znajduje się natomiast w okolicach miejscowości Chruścin, gmina Dąbie. Cmentarzyska związane z osadnictwem kultury łużyckiej na terenie dzisiejszej gminy Kościelec odkryto w miejscowościach Straszków i Daniszew.

Pod koniec okresu halsztackiego rozpoczyna się stopniowy rozkład kultury łużyckiej, spowodowany prawdopodobnie kryzysem gospodarczym wywołanym pogorszeniem się klimatu oraz zbyt dużym wyeksploatowaniem środowiska naturalnego. Dodatkowym czynnikiem destabilizacyjnym był najazd Scytów. Podniesienie się poziomu wód gruntowych, spowodowane zmianami klimatycznymi, wypiera osadników z ich dotychczasowych siedlisk. Osłabione

w ten sposób osadnictwo lużyckie jest stopniowo podbijane lub kolonizowane przez pokrewne im ludy tworzące kulturę pomorską. Trudno jest stwierdzić, czy proces ten miał charakter zbrojnej agresji, czy odbywał się w sposób pokojowy poprzez asymilację miejscowej ludności i przybyłej z Pomorza nowej grupy osadniczej. Różnice między obydwoma kulturami widoczne są przede wszystkim w formach grobów oraz kształtach i ornamentyce naczyń i przedmiotów metalowych.

Początek wieku IV p.n.e. wiąże się z masowym upowszechnieniem się żelaza jako podstawowego surowca, ujednoczenia używanych ozdób, narzędzi, broni, przedmiotów codziennego użytku. Na terenie ziem polskich wykształciła się wówczas tzw. kultura przeworska. Miało to miejsce w późnym okresie lateńskim (młodszy okres przedrzymski 150 p.n.e. – 25 n.e.). Rozwijała się ona następnie w kolejnym okresie – wpływów rzymskich (I-IV w. n.e.).

Ludność kultury przeworskiej prowadziła osiadły tryb życia, zamieszkując osady otwarte. Podstawę gospodarki stanowiła uprawa roli w połączeniu z hodowlą zwierząt, wśród których dominowało bydło rogate. Rozwijały się również inne gałęzie wytwórczości, szczególnie hutnictwo i kowalstwo, m. in. ze względu na duże zapotrzebowanie na broń i narzędzia. Dość często wytop żelaza i wyrób z nich gotowych przedmiotów odbywał się w pobliżu osad. Charakterystyczny był obrządek pogrzebowy kultury przeworskiej. Całość wyposażenia zmarłego palono wraz ze zwłokami na stosie, a naczynia składane do grobów celowo rozbijano. Na obszarze współczesnej gminy Kościelec notujemy bardzo liczne stanowiska identyfikowane jako pozostałości osadnictwa ludności kultury przeworskiej (okolice miejscowości Straszków, Daniszew, Dobrów, Ruszków Pierwszy, Waki, Tury, Dzierawy).

Na przełomie IV i V w. n.e. większość obszarów ziem polskich przeżywa głęboki kryzys kulturowy, osadniczy i gospodarczy. Związane jest to prawdopodobnie załamaniem się dotychczasowej sytuacji politycznej Europy w wyniku najazdu Hunów. Najazd ten wywołał masowe przesunięcia ludności zamieszkującej jej środkową część oraz zlikwidował wpływ Cesarstwa Rzymskiego. Rozpoczął się okres wędrówek ludów. Bezpośrednim tego skutkiem było zahamowanie trwającego kilka wieków rozwoju gospodarczego i społecznego na ziemiach polskich.

Począwszy od VI w. n. e. wkraczamy w nowy okres dziejów zwany wczesnym średniowieczem. Początkowe fazy tego okresu charakteryzują się wyraźnym regresem w zakresie kultury materialnej. Pojawia się nowy system

gospodarki żywnościowej – przemienno-ugorowej uprawy zbóż ozimych i jarych. Szeroko stosowana jest sprzężajna obróbka roli. Pojawia się na szeroką skalę proso. W hodowli wzrasta rola świni przy zmniejszeniu stad bydła rogatego i koni. Gęstość osadnictwa w tym okresie jest raczej niewielka. Osady miały niewielkie rozmiary, chaty miały konstrukcję zrębową, wykorzystywano też kwadratowe ziemianki i półziemianki.

Znaczny rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy zaczął się w wieku VIII. W ciągu IX i X wieku kształtowały się podstawy terytorialne państwa polskiego. Powstały wówczas grody – siedziby przedstawicieli władzy, ośrodki gospodarcze i załóżki przyszłych miast. Widocznych jest kilka faz powstawania grodów: okres plemienny, kiedy grody skupiają się w Wielkopolsce zachodniej i południowo-zachodniej; następnie w czasie bezpośrednio poprzedzającym okres formowania państwa grody powstają w środkowej i północno-wschodniej Wielkopolsce; sieć grodów rozrasta się następnie przynajmniej w trzech fazach w miarę poszerzania się terytorium państwa piastowskiego. W okresie tym duże znaczenie miała dolina środkowej Warty. Była to jedna z ważnych arterii komunikacyjnych umożliwiających powiązanie grodów między sobą oraz teren przepraw na lądowych szlakach handlowych i militarnych. Niewątpliwie był to istotny bodziec do rozwoju osadnictwa w miejscach przeprawowych, takich jak Kościelec. Właśnie Kościelec stał się w następnych stuleciach centrum, wokół którego skupiała się sieć osadnicza. Liczne osady, niektóre o powierzchni liczącej po kilkanaście hektarów, skupiają się wzdłuż Kiełbaski na gruntach Kościelca, Białkowa Kościelnego, Straszkowa, Gąsiorowa, Gozdowa czy Trzęśniewa. Wczesnośredniowieczne cmentarzysko rządowe zarejestrowano na gruntach wsi Daniszew. Skarby wczesnośredniowieczne (odkryte między innymi w Gąsiorowie), wskazują o nienajgorszych dochodach okolicznych mieszkańców. Uwieńczeniem procesu krystalizowania się ośrodka osadniczego było niewątpliwie powstanie parafii i budowa kamiennego kościoła p.w. św. Andrzeja w połowie XII w. Można stwierdzić, że na obszarze dzisiejszej gminy osady datowane na czasy średniowiecza i okres nowożytny stanowią bardzo liczną grupę zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych. W tym czasie kształtuje się obecny układ miejscowości, stanowiska średniowieczne i nowożytne występujące w pobliżu obecnych miejscowości wyznaczają tym samym ich metrykę. Szczególnie bujny rozwój osadnictwa i powstawania wsi nastąpił od XV do XVI wieku.

6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

W myśl art. 6 pkt 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych. Lasy i grunty leśne zajmują powierzchnię 2 420,96 ha, co stanowi ponad 22% ogólnej powierzchni gminy.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są natomiast inwestycje budowlane i przemysłowe (zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego oraz budowa dróg), eksploatacja piasek i żwirowni (z zasobów naturalnych na terenie Gminy Kościelec obecnie eksploatowane są złoża kruszywa naturalnego w miejscowości Łęka: Łęka obszar górniczy, złoża piasków budowlanych – 1,66 ha, Łęka I obszar górniczy, złoża piasków budowlanych – 1,43 ha, Łęka II obszar górniczy, złoża piasków poza piaskami szklarskimi – 0,87 ha. Okresowa eksploatacja prowadzona jest na złożach: Biazków Górny I, złoża piasków poza piaskami szklarskimi – 49,29 ha, Police Mostowe II, złoża piasków budowlanych – 1,28 ha. Oprócz w/w na obszarze gminy występują także złoża piasków budowlanych rozpoznane szczegółowo: Biazków Górny, Dąbrowice i Police Mostowe oraz rozpoznane wstępnie złoża węgla brunatnego Dobrów).

Istotnym zagrożeniem jest również działalność rolnicza, zwłaszcza intensywna orka rolnicza. Gmina Kościelec jest gminą typowo rolniczą o znacznym udziale gruntów ornych.

Strategia Rozwoju Gminy Kościelec do 2020 r. przewiduje następujące zadania potencjalnie stanowiące zagrożenie dla stanowisk archeologicznych:

- budowa, rozbudowa, remonty i modernizacje dróg o znaczeniu lokalnym, ulic, dróg rowerowych, chodników wraz z ich oświetleniem, w szczególności dróg dojazdowych do budynków;
- budowa infrastruktury dróg gminnych na nowo powstających osiedlach mieszkaniowych;
- remonty i modernizacje (równanie, utwardzanie, odtwarzanie rowów, remonty przepustów) odcinków dróg w terenach wykorzystywanych rolniczo;
- budowa nowych odcinków kanalizacji deszczowej;
- zapewnienie prawidłowej gospodarki ściekowej;
- budowa i rozbudowa istniejącej kanalizacji sanitarnej o rejonach wiejskich, nieobjęte obecnie zbiorczym systemem kanalizacyjnym;
- rozbudowa wodociągu z uwzględnieniem postępującej urbanizacji;
- rozbudowa sieci światłowodowej do odbiorców końcowych na terenie gminy;
- przygotowanie dostępnych terenów dla inwestorów poprzez ich uzbrajanie;
- budowa nowej infrastruktury turystycznej;
- modernizacje, remonty, przebudowy istniejącej infrastruktury turystycznej;
- zagospodarowanie istniejących zasobów środowiska naturalnego.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy. Zagrożają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej.

Również przebudowa układów urbanistycznych, ruralistycznych i założeń pałacowo-parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółwić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest również rozwój turystyki zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym obecnie, często były również okupowane przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwiał tworzenie niezwykle licznych osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Dlatego dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie badań archeologicznych. Na badania archeologiczne należy uzyskać pozwolenie Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu, przed otrzymaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych.

Natomiast stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków (grodzisko zlokalizowane w miejscowości Ruszków Pierwszy - wpisane do rejestru zabytków pod numerem 413/Wlkp/C decyzją Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 22.03.2011 r.) objęte jest ścisłą ochroną konserwatorską zgodnie z art. 7 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dlatego zakazuje się prowadzenia wszelkich robót budowlanych czy przemysłowych na terenie wyżej wymienionego stanowiska.

7. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne, w rozumieniu Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego (ang. *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*), której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., odnosi się do współcześnie praktykowanych zjawisk kulturowych przekazywanych z pokolenia na pokolenie. Zaliczają się do nich:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne,
- zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- wiedza o przyrodzie i wszechświecie oraz związane z nią praktyki,
- umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Dziedzictwo niematerialne przekazywane z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody, jest źródłem poczucia świadomości, ciągłości i tożsamości. Zdarzenia, historie z nimi związane, legendy ożywiają mury, pola, lasy i są bardzo ważnym elementem walorów turystycznych. Bywa, że odpowiednio wypromowane stają się zasobami turystycznymi: Niematerialne w swoim charakterze dziedzictwo w ofercie turystycznej najczęściej przedstawiane jest jako imprezy folklorystyczne. Wiele z imprez folklorystycznych

obecnych w kalendarium nawiązuje do kalendarium obrzędów chrześcijańskich. Uroczyste msze, procesje, misteria stanowią często bardzo widowiskowy element krajobrazu kulturowego przyciągający ruch turystyczny. Ważnym składnikiem dziedzictwa niematerialnego jest życie codzienne mieszkańców wsi, które także dla potrzeb turystyki znajduje swój wyraz jako walor. Kolejną ważną grupą imprez folklorystycznych stanowią te, których podstawą są różne pozostałe elementy dziedzictwa wiejskiego, zarówno materialnego, jak i niematerialnego.

Dobłą formą zachowawczą dla tutejszego dziedzictwa kulturowego są imprezy organizowane na terenie gminy przez samorząd, koła gospodyń wiejskich, bibliotekę, szkoły, Stowarzyszenie Wspierające Rozwój Kultury i Folkloru przy Zespole Szkół Rolniczego Centrum Kształcenia Ustawicznego. Wsparciem dla tych działań są m.in. coroczne konkursy ogłaszane przez Wójta Gminy w zakresie m.in. dziedzictwa kulturowego.

W wielu domach są pielęgnowane tradycje świąteczne, religijne i eksponowane z tym pamiątki, kultywowane stare zwyczaje. Nadal praktykuje się domowe przetwarzanie żywności, używa się tradycyjnych sprzętów, a lokalni wytwórcy produkują artystyczne wyroby.

Wszelkie wytwory rękodzieła oraz wytwory kulinarne prezentowane są przy okazji różnych prezentacji, pokazów, festynów i wystaw m.in. Targów Rolniczych w Kościelcu.

8. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

8.1. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy”

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy jest aktem planowania ogólnego. Jest to jedyny obligatoryjny dokument planistyczny opracowywany dla całej gminy w jej granicach administracyjnych. Określa jej perspektywiczną politykę przestrzenną i filozofię rozwoju oraz interesy publiczne, które mają być współrealizowane przez innych uczestników zagospodarowania przestrzennego.

Pierwsza część *Studium*, dotycząca uwarunkowań, to podsumowanie stanu istniejącego w momencie ogłoszenia o przystąpieniu do jego opracowania. Ta część uwzględnia istniejące zagrożenia, wskazuje na dotychczasowe przeznaczenia, zagospodarowania, ład przestrzenny, stan środowiska, przyrodę i krajobraz kulturowy oraz stan dziedzictwa kulturowego.

Druga część *Studium* dotyczy kierunków zagospodarowania

przestrzennego, a odnośnie do środowiska kulturowego wskazuje na ewentualne planowane jego przekształcenia oraz na kierunki ochrony. W części *Studium* odnoszącej się do kierunków zagospodarowania przestrzennego, w sposób szczególny uwzględnia się:

- ustalenia *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*,
- ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami,
- metody zapobiegania lub ograniczenia zagrożeń dla zabytków,
- zasady użytkowania zabytków oraz ochronę zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz ich otoczenia oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kościelec przyjęte zostało Uchwałą Nr XXVI/150/2001 Rady Gminy Kościelec z dnia 30 sierpnia 2001 r. ze zmianami wprowadzonymi:

- 1) Uchwałą Nr XXXIII/232/05 z dnia 10 listopada 2005 r.
- 2) Uchwałą Nr XL/251/10 z dnia 30 kwietnia 2010 r.,
- 3) Uchwałą Nr XXIV/137/12 z dnia 29 listopada 2012 r.,
- 4) Uchwałą Nr XL/247/14 z dnia 24 kwietnia 2014 r.,
- 5) Uchwałą Nr XXXV/219/17 z dnia 30 sierpnia 2017 r.

Studium jako akt planowania kształtującego politykę przestrzenną gminy wyodrębnia cele, uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego, które doprowadzą do wykorzystania wszystkiego co cenne i niepowtarzalne dla rozwoju gminy. Należy tu wymienić walory przyrodnicze i krajobrazowe, wartości kulturowe, zasoby materialne i inicjatywy lokalne, jak również warunki wynikające z położenia gminy, jej powiązań administracyjnych i gospodarczych.

W części II. „Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego”, w pkt 3. „Dziedzictwo kulturowe” przedstawiono zarys historii gminy, obiekty architektury i budownictwa, parki, cmentarze, zarówno wpisane do rejestru zabytków jak również figurujące w ewidencji zabytków oraz podlegające ochronie konserwatorskiej zabytki archeologiczne. Uwzględniono ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami.

W części. III. „Kierunki zagospodarowania przestrzennego” w pkt 7. przedstawiono zasady ochrony konserwatorskiej:

Dla obiektów i terenów wpisanych do rejestru zabytków i podlegających ochronie konserwatorskiej na podstawie wpisu do gminnej ewidencji zabytków należy:

- dążyć do utrzymania historycznych podziałów działek,
- dążyć do zachowania historycznych linii zabudowy,
- zachować otoczenie historycznych zespołów zabudowy i budowli, zachować

zieleni towarzyszącą obiektom zabytkowym,

- dążyć do zaakcentowania elementów krystalizujących przestrzeń, walorów dawnego zagospodarowania, elementów symbolicznych, dominant,
- rozważyć modernizację lub wymianę małowartościowej zdekapitalizowanej lub dysharmonizującej zabudowy,
- dostosować wizualnie nową zabudowę do zabudowy historycznej respektując historyczny kontekst przestrzenny i harmonijnie wpisując się w zastany układ, zachowując charakter i skalę zabudowy oraz jej charakterystyczną intensywność,
- dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W obrębie strefy ochrony konserwatorskiej zespołów dworsko-parkowych obowiązują:

- a) historyczna parcelacja (zgodnie z zasadą niepodzielności zespołów),
- b) zachowanie zabytkowej zabudowy,
- c) zachowanie zabytkowej zieleni,
- d) podporządkowanie nowych obiektów układowi zabytkowemu w zakresie lokalizacji, skali i formy architektonicznej.

Wszelkie zmiany planowane w obiektach i na obszarach objętych ochroną konserwatorską, takie jak:

- a) w odniesieniu do zabudowy – rozbiórki, remonty, przebudowy, rozbudowy, budowy,
- b) w odniesieniu do zieleni – wycinki, nasadzenia, prace porządkowe i pielęgnacyjne,
- c) podziały geodezyjne,
- d) prace ziemne,
- e) zmiany sposobu użytkowania,
- f) zmiany zagospodarowania,

wymagają zezwolenia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – Kierownika Delegatury w Koninie.

Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego wyznaczono w *Studium* strefy ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych. Na obszarach tych, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wielkopolskiego

Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – Kierownika Delegatury w Koninie, zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Zadania inwestycyjne związane z szerokopłaszczyznowymi pracami ziemnymi (większe inwestycje drogowe, budowa hal i budynków o znacznych powierzchniach – dla ochrony dziedzictwa kulturowego ustala się obowiązek przeprowadzenia:

- rozpoznawczych badań powierzchniowo-sondazowych,
- ratowniczych badań wykopaliskowych wyprzedzających inwestycję na wytypowanych stanowiskach archeologicznych,
- badań archeologicznych na nowych stanowiskach archeologicznych,
- stałego nadzoru archeologicznego podczas odhumusowania terenu.

Ochrony jako dobra kultury współczesnej wymagają także wszystkie miejsca pamięci, tablice pamiątkowe, kapliczki.

8.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Ustalenia ochrony dziedzictwa kulturowego zawarte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego stanowią prawo lokalne i jedną z ustawowych form ochrony zabytków. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego jest dokumentem planistycznym wykonywanym na podstawie ustaleń Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, a tym samym uwzględnia przyjęte w nim ogólne zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zawiera dodatkowe szczegółowe wnioski konserwatorskie. Ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego odnośnie do dziedzictwa kulturowego dotyczą, poza oczywistymi kwestiami związanymi z obiektami i obszarami, również wszystkich aspektów zagospodarowania przestrzennego mogących mieć wpływ na kondycję środowiska kulturowego. Formułowane są one w trybie nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń.

Gmina Kościelec nie posiada miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu całej gminy. Obowiązują częściowe plany zagospodarowania przestrzennego, z których poniższe zawierają zapisy zabezpieczające ochronę dziedzictwa kulturowego:

1. Uchwała nr XXX/176/13 Rady Gminy Kościelec z dnia 28 maja 2013 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu

części działek o numerach ewidencyjnych 29/3, 30/3, 31/3 w miejscowości Białków Górny;

§ 13. Cały obszar objęty planem znajduje się w strefie intensywnego występowania stanowisk archeologicznych, dla której ustala się ochronę. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych zgodnie z przepisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie i opiece nad zabytkami.

2. Uchwała nr XXXV/220/17 Rady Gminy Kościelec z dnia 30 sierpnia 2017 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów w Gozdowie;

§ 12. 1. Na terenie objętym planem znajdują się strefy ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, w granicach stref ustala się ochronę konserwatorską. Podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych zgodnie z przepisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

2. Na terenie oznaczonym symbolem ZP – planowanego parku wiejskiego znajduje się murowana kapliczka, którą obejmuje się ochroną konserwatorską zgodnie z przepisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dopuszcza się remont kapliczki. Zagospodarowanie terenu ZP zakresie lokalizacji, skali i formy architektonicznej oraz detalu architektonicznego obiektów należy zharmonizować z obiektem historycznym.

3. Uchwała nr XXXV/222/17 Rady Gminy Kościelec z dnia 30 sierpnia 2017 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów w Ruszkowie I część A;

§ 12. 1. Na terenie objętym planem znajdują się strefy ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, w granicach stref ustala się ochronę konserwatorską. Podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych zgodnie z przepisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynikają z treści zawartej w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i każdorazowo są uzgadniane z konserwatorem zabytków.

Inwestycje na terenie gminy Kościelec, na obszarach, dla których nie sporządzono miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, realizowane są na podstawie decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji celu publicznego, które uzgadniane są z konserwatorem zabytków.

8.3. Uwarunkowania wynikające ze „Strategii rozwoju gminy Kościelec na lata 2015-2020”

Strategia Rozwoju Gminy Kościelec na lata 2015-2020 przyjęta została przez Radę Gminy Uchwałą Nr III/12/15 z dnia 22 stycznia 2015 r.

Strategia Rozwoju Gminy uwzględnia ochronę dziedzictwa kulturowego, włącza ją w rozwój gminy zarówno w zakresie wykorzystania obiektów zabytkowych do celów turystycznych podnoszących jej atrakcyjność jak również promocję imprez kulturalnych, plenerowych i festynów związanych z tradycją tego regionu.

W dokumencie sformułowano misję gminy, wyznaczającą generalny kierunek, w którym podąża gmina i w sposób ogólny określa to, co dana jednostka chce osiągnąć w określonym horyzoncie czasowym. Misja gminy Kościelec to: *Tworzenie warunków do podniesienia standardu życia mieszkańców przy jednoczesnym zachowaniu równowagi między rozwojem gospodarczym a ochroną środowiska przyrodniczego i kulturowego.*

W rozdz. III „Strefa społeczna” pkt 3.7.1. „Zabytki” przedstawiono krótką charakterystykę najcenniejszych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. W pkt 5.3. „Turystyka” wskazano, iż oprócz walorów przyrodniczo-krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu, ważnym elementem, podnoszącym atrakcyjność gminy, sprzyjającym rozwojowi turystyki na jej terenie są cenne obiekty zabytkowe.

W rozdz. VII „Strategiczny program rozwoju” określono cele strategiczne, którym podporządkowano cele operacyjne, określające sposoby ich realizacji. W ramach celu strategicznego 2. „Zrównoważony i efektywny rozwój gospodarczy oraz turystyczny gminy” sformułowano cele operacyjne: 2.4. „Zwiększenie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej gminy „ oraz 2.5. „Promocja gminy”, które mają być realizowane m.in. poprzez:

- inicjowanie oraz wspieranie działań mających na celu rozwój turystyki,
- wspieranie rozwoju atrakcji o charakterze turystycznym,
- wspieranie tworzenia i rozwoju szlaków turystycznych,
- opracowanie folderów o walorach turystycznych gminy,

- sporządzenie tablic informacyjnych promujących atrakcje turystyczne gminy, np. zabytki,
- inicjowanie i wspieranie organizacji imprez promocyjnych, turystycznych i kulturalnych o zasięgu regionalnym, krajowym i międzynarodowym.

Natomiast w ramach celu strategicznego 3. „Tworzenie warunków do rozwoju kapitału ludzkiego”, cel operacyjny 3.5. „Zachowanie i promocja dziedzictwa kulturowego gminy” ma być realizowany m.in. poprzez:

- wsparcie i pozyskiwanie środków finansowych na remonty i renowacje obiektów zabytkowych,
- renowacje obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy,
- przeprowadzanie systematycznej oceny stanu zachowania zabytków,
- wspieranie inicjatyw społecznych w dziedzinie kultury,
- organizację imprez o charakterze kulturalnym,
- współpracę międzygminną w dziedzinie kultury,
- promocję przedsięwzięć kulturalnych o zasięgu ponadlokalnym.

8.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

W czasach wielkich przekształceń środowiska, związanych przede wszystkim z urbanizacją i uprzemysłowieniem, ogromne znaczenie ma zachowanie w niezmienionym stanie terenów mało jeszcze zdegradowanych, gdzie przyroda zachowała wiele z naturalnego uroku. Formami takiej ochrony są parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. Tworzy się je na obszarach o wysokich walorach naturalnych środowiska oraz o nieprzeciętnych właściwościach estetycznych krajobrazu, nierzadko połączonych z wartościami historycznymi, turystycznymi i krajoznawczymi.

Południowo-zachodnia część gminy znajduje się w obrębie *Złotogórskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu* ustanowionego Uchwałą Nr 53 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Koninie z dnia 29 stycznia 1968 r. w sprawie ustalenia obszarów krajobrazu chronionego na terenie województwa konińskiego i zasad korzystania z tych obszarów. Na terenie gminy Kościelec obejmuje on dolinę rzeki Kiełbaski oraz miejscowości Gąsiorów, Tury i Trzęśniew.

Obszar Złotogórski zajmuje powierzchnię 310 km². Ochroną prawną objęto rzeźbę terenu części Wysoczyzny Tureckiej, subregionu Pagórków Złotogórskich. Na Obszar Złotogórski składają się trzy wzniesienia mające tę samą genezę i jednakowy charakter rzeźby o nazwach miejscowych: Góry

Szadowskie, Karpaty i Złote Góry. Są to formy szczelinowe powstałe w czasie zlodowacenia środkowopolskiego. Zbudowane z łatwo przepuszczalnych osadów piaszczysto żwirowych, przy głębokim lustrze wód gruntowych narażonych na erozję. Dlatego też lasy porastające pagórki zabezpieczają zbocza przed osuwaniem. W wyższych partiach lasu przeważa stary drzewostan z przewagą dębu, w niższych sosna z domieszką dębu, jarzębiny, grabu oraz leszczyny.

Północne i wschodnie tereny gminy to *obszar specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 – DOLINA ŚRODKOWEJ WARTY* – kod obszaru: PL B300002 ustanowiony Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz. U. Nr 229, poz. 2313 z 21 października 2004 r.). Obszar Doliny Środkowej Warty stanowi obszar ekologiczny węzłowy o znaczeniu międzynarodowym. Głównym walorem doliny jest występowanie:

- unikalnej roślinności,
- torfowisk niskich,
- śródłądowych słonych łąk,
- ostoi ptactwa.

W programie Natura 2000 Dolina Środkowej Warty wytypowana została do obszarów Europejskiej Sieci Ekologicznej, stanowiącej ostoję zagrożonych i rzadkich gatunków ptaków o randze międzynarodowej.

Na terenie gminy Kościelec indywidualną ochroną poprzez wpis do rejestru pomników przyrody objęte są następujące obiekty:

- Bielce – dąb szypułkowy o obwodzie ponad 430 cm (nr rejestru 62),
- Bielce – dąb i brzoza złączone w szyi korzeniowej o obwodzie ponad 200 cm (nr rejestru 63),
- Kościelec - cis pospolity o obwodzie ponad 100 cm w parku pałacowym (nr rejestru 2),
- Kościelec – dąb szypułkowy o obwodzie ponad 380 cm na cmentarzu parafialnym (nr rejestru 93),
- Kościelec – aleja kasztanowa długości 120 m, złożona z 50 drzew o obwodach 200-300 cm w parku przykościelnym (nr rejestru 124),
- Kościelec Leśnictwo oddz. 3861 – grupa 8 dębów szypułkowych o obwodach 300-450 cm (nr rejestru 1221/01),
- Kościelec Leśnictwo oddz. 3861 – grupa 4 dębów szypułkowych o obwodach 310-450 cm (nr rejestru 1222/01),
- Kościelec Leśnictwo oddz. 3861 – grupa 5 dębów szypułkowych o obwodach

310-410 cm (nr rejestru 1223/01),

- Ruszków Pierwszy – dąb szypułkowy o obwodzie ponad 540 cm (nr rejestru 27),
- Ruszków Leśniczówka – grupa 4 dębów szypułkowych o obwodach 400-550 cm (nr rejestru 182),
- Tury – dąb szypułkowy o obwodzie ponad 530 cm (nr rejestru 160).

8.5. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. Nr 212, poz. 2153), Gmina Kościelec posiada, opracowany w 2005 r., plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Plan ten jest corocznie aktualizowany.

9. Charakterystyka i ocena stanu zachowania dziedzictwa kulturowego gminy

9.1. Obiekty wpisane do rejestru zabytków

Zabytki nieruchome wpisane do rejestru z terenu gminy Kościelec, prezentują generalnie dobry stan zachowania.

BIAŁKÓW KOŚCIELNY

Po raz pierwszy Białków jest wzmiankowany jako wieś będąca własnością królewską w dokumentach z 1268 r. Parafia została erygowana przed 1416 rokiem. W 1754 r. miejscowy proboszcz ks. Michał Włostowski wystawił nowy kościół drewniany, który spalił się w 1776 r. Obecny kościół został zbudowany w 1809 r. staraniem ks. Andrzeja Chlebowskiego, tutejszego proboszcza. Drewniany na fundamencie murowanym, konstrukcji zrębowej, zewnątrz oszalowany. Kościół jednonawowy z węższym prezbiterium zamkniętym prosto, za którym znajduje się zakrystia, a przy nawie od południa i zachodu dwie kwadratowe kruchty. Wnętrze nakryte płaskim stropem. Dach dwuspadowy z wieżyczką na sygnaturkę, kryty blachą. Wielokrotnie konserwowany, utrzymany w dobrym stanie.

DOBRÓW

Wieś w XII w. należała do cystersów, a od 1290 r. do arcybiskupów gnieźnieńskich. Parafia została erygowana w 2 poł. XII w. Pierwotny kościół drewniany spłonął w 1661 r. Obecny kościół p.w. św. Trójcy wzniesiono w 1764 r. Murowany, w stylu barokowym, orientowany. Do pierwotnego budynku w 1888 r.

dobudowano neobarokowe prezbiterium z kaplicą bł. Bogumiła od północy i zakrystią od strony południowej oraz obszerną kruchtą od zachodu. Na dwuspadowym dachu znajduje się wieżyczka na sygnaturkę. Nawa nakryta stropem płaskim, natomiast w pomieszczeniach dobudowanych znajdują się sklepienia kolebkowo-krzyżowe. Dachy kryte blachą miedzianą. Wielokrotnie remontowany (2003 r. konserwacja więźby dachowej, 2007 r. naprawa gzymsów, w 2008 roku wzmocniono konstrukcje murów, wyremontowano elewację szczytową). Stan zachowania dobry.

Dzwonnica wzniesiona ok. 1888 r. Murowana z cegły. Nakryta hełmem baniastym z latarnią, pokrytym blachą. Posadowiona na planie kwadratu z zaokrąglonymi narożami ujętymi w lizeny. Dwukondygnacyjna z szerokim pasem rozdzielającym kondygnacje. Stan zachowania dobry.

Kaplica p. w. bł. Bogumiła. Położona jest wśród rozlewisk rzeki Warty i Teleszyny. Zbudowana w roku 1788, drewniana, konstrukcji zrębowej, oszalowana, jednonawowa. Nawa na planie prostokąta z dostawionym od południowego zachodu prosto zamkniętym prezbiterium. Nad nawą dach dwuspadowy, w kalenicy wieżyczka na sygnaturkę nakryta hełmem z latarnią i krzyżem w zwieńczeniu. Wnętrze nakryte płaskim stropem drewnianym. Obiekt w bardzo dobrym stanie po remoncie kapitalnym przeprowadzonym w 2014 r. (remont konstrukcji, wymiana pokrycia z blachy na gont, wymiana oszalowania).
GOZDÓW – ruiny zamku kolskiego

Zamek wzniesiony został na terenie zalewowym, w odległości ok. 3 km na północny-zachód od miasta. Należy on do typu zamków nie związanych z założeniem urbanistycznym. Zamek, jak wynika z badań archeologicznych oraz architektonicznych wykazuje dwuetapowość budowy. Pierwszym etapem było powstanie wieży mieszkalno-obronnej na początku XIV w., a dopiero drugim, dobudowanie do niej murów obwodowych wraz z wieżą główną i budynkiem bramnym, co nastąpiło w trzeciej ćwierci tego wieku. Do naszych czasów przetrwała kurtyna południowo-zachodnia wraz z wieżą główną, fragmenty kurtyny północno-zachodniej wraz z fragmentami fundamentów wieży mieszkalno-obronnej oraz resztki kurtyny południowo-wschodniej z relikami wieży bramnej.

Zamek początkowo pełnił rolę placówki obronnej, a następnie siedziby starostów. Koło było starostwem niegrodowym, tzw. tenuta, a pierwszym takim starostą, na którego natrafiamy w dokumentach już z 1383 r. był Krzon alias Krystyn z Kozigłów, późniejszy kasztelan sądecki. W dniu 6 lutego 1476 r. król

Kazimierz Jagiellończyk w przywileju sochaczewskim nadał Annie Sochaczewskiej w dożywocie Koło, Brdów i Boleniów. Po sześciu latach zamek kolski znowu wrócił w ręce starostów, którzy rezydowali na nim do 1577 r., a następnie, gdy popadł w ruinę, przenieśli się do Kościelca, wsi starościńskiej pod Kolem. Ostatnim jego burgrabim był Stanisław Ruszkowski. Zanedbana warownia popadała w coraz większą ruinę tak, iż kartograf króla szwedzkiego Karola Gustawa- Erik Dahlberg, na swoim planie z 1655 r. nazywa ją *castellum destructum*. Za panowania Augusta III (po 1754 r.) Sejm Koronny darował ruiny zamkowe tutejszym bernardynom, którzy mieli używać materiał z zamku na odbudowę swojego kościoła. W następnych wiekach zamek popadał w coraz większą ruinę, nie wspomniano o nim w dokumentach wizytacyjnych i źródłowych. Przypomniano sobie o nim raz jeszcze dopiero w 1815 r., podczas objazdu okolic Kalisza przez gen. Klemensa Kołaczkowskiego, którego celem było zinwentaryzowanie obiektów starożytności nadających się jeszcze do użytku i ewentualnego wykorzystania ich dla celów militarnych. Odwiedził on m. in. Koło, lecz niestety plany sporządzone przez przybyłych wraz z nim inżynierów zaginęły. W XIX w., zamek kolski niszcząc pełnił już tylko rolę malowniczej ruiny. W tym stanie przedstawiają go rysunki z 1843 i 1844 r. W 1851 r. opisał go Kazimierz Stronczyński, a na początku XX w., rysownik Jan Olszewski uwiecznił dalszą destrukcję zamku.

Po II wojnie światowej z inicjatywy starosty powiatowego Ludwika Kaczmarka rozpoczęły się starania o zabezpieczenie ruin zamkowych.

17 stycznia 1953 r. zamek został wpisany do rejestru zabytków. W tym też roku na zlecenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu przeprowadzono inwentaryzację i wstępne badania zamku, które doprowadziły do teoretycznej rekonstrukcji jego rzutu. Rozpoczęto wówczas kilkumiesięczne prace budowlane, których celem było zabezpieczenie i konserwacja murów w stanie trwałej ruiny. Prace obejmowały przemurowania i uzupełnianie zachowanych fragmentów murów gotyckich od strony wewnętrznej i zewnętrznej oraz narożnik południowy wieży. Prócz tego zabezpieczono korony murów kurtyny południowej i zachodniej. Prace budowlane jednakże nie były przeprowadzone do końca.

W latach 1954-1955 zamek został włączony w system wałów przeciwpowodziowych. W roku 1976 na zlecenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Koninie powstała dokumentacja techniczna i inwentaryzacja fotogrametryczna zamku. W oparciu o nią zalecono naprawę korony murów

i połączy skarpy, naprawę rys i pęknięć, naprawę ościeży i nadproży otworów, uzupełnienie brakujących cegieł w murze oraz partii cokołowej kamieni. Postanowiono wówczas zachować zamek jako trwałą ruinę i zabezpieczyć przed dalszym niszczeniem. W 1984 roku powstał projekt zagospodarowania ruin i przyległego terenu pod kątem turystyki pieszej i kajakowej. Plany te z powodów finansowych nie zostały zrealizowane.

W 1987 roku rozpoczęto konserwację ruin zamku. Realizacja prac mieściła się w konwencji *ruiny uporządkowanej*, głównie za przyczyną zabiegów mających na celu podtrzymanie stanu technicznego strony zewnętrznej i wewnętrznej murów kurtynowych oraz zabezpieczenia korony murów.

Na dzień dzisiejszy potrzebna jest dalsza bieżąca konserwacja zabezpieczająca mury jak również nowoczesna informacja o zabytku i uporządkowanie terenu wokół obiektu. Obiekt jest własnością Gminy Miejskiej Koło.

KOŚCIELEC

Kościół par. p.w. św. Andrzeja Apostoła

Wzmianka o kościele zawarta w dokumencie z 1362 r. określa dzisiejszą miejscowość Kościołem (zapewne od istniejącej już wtedy świątyni). Parafia została założona w 2 poł. XII wieku. Część romańska - obecne prezbiterium-murowana z ciosów granitowych, salowa, zamknięta niszą i nieco węższą apsydą. Zakrystię i skarbczyk, murowane z cegły dobudowano w XVI w. Dach kryty blachą miedzianą. Na kalenicy wieżyczka zwieńczona hełmem z latarnią. Część romańska remontowana w l. 80 XX w.

W 1760 roku Rafał Gurowski, starosta kolski dobudował drewnianą nawę konstrukcji zrębowej, która została rozebrana w l. 90 XX w. Na jej miejscu wzniesiono okazałą murowaną z cegły budowlę.

Park przykościelny założono około połowy XIX w. Drzewostan znacznie przerezedzony. Teren uporządkowany wokół kościoła, na pozostałym obszarze wskazane usunięcie samosiewów i nadmiernie rozrostłych krzewów. Rzeźba św. Jana Nepomucena zlokalizowana w parku przykościelnym, z 2 poł. XVIII w., wykonana z piaskowca, ustawiona na bogato profilowanym słupie ozdobionym czterema inskrypcyjnymi kartuszami. Stan ogólny zadowalający.

Zespół pałacowy

W 1836 r. majątek w Kościelcu ukazem carskim został oddzielony od dóbr rządowych i nadany rosyjskiemu generałowi jazdy- baronowi Cyprianowi Kreutzowi (1778-1850). Po jego śmierci majątek odziedziczył jego syn

Aleksander (1831-1911). W latach 80. XIX wieku Aleksander Kreutz rozpoczął budowę pałacu wg projektu Józefa Chrzanowskiego, który ukończono ok. 1889 r. Jest to rozległa budowla położona na skarpie, murowana, otynkowana, dwukondygnacyjna, na kolebkowo i odcinkowo sklepionych piwnicach, z elewacją frontową zwróconą w kierunku zachodnim. Bryła pałacu zakomponowana jest poziomo z przewagą elementów horyzontalnych, jednak dzięki umiejętnemu wprowadzeniu akcentów pionowych, a także usytuowaniu, sprawia wrażenie budowli znacznie wynioślejszej i większej niż jest w rzeczywistości. Efekt ten uzyskano przez belwederowe zwieńczenie pseudoryzalitu wejściowego, ale przede wszystkim poprzez zaprojektowanie przy południowej elewacji, niemal na samym skraju wzniesienia, półkolistego ryzalitu opracowanego tak, by robił wrażenie okrągłej wieży narożnej, zwieńczonego kopułą na wysokim, przeprutym rzędem półkoliście zamkniętych okien, tamburze.

Pałac jest budowlą niesymetryczną; wyróżnić w niej możemy wyraźnie dwie części - założony na rzucie prostokąta, pokrywający się z murami starszego założenia główny korpus budynku oraz przylegający do niego od strony północnej, nieznacznie zryzalitowany, aneks wysuwający się dwoma uskokami przed lico głównej elewacji. Aneks łączy się z wydłużoną, parterową bryłą dawnego ogrodu zimowego, pierwotnie przeszklonego. Pseudoryzalit zwieńczony czteropłociovym kopulastym dachem, zaś części boczne dachami spłaszczonymi. Pałac pobudowany w stylu eklektycznym, wyróżniał się nie tylko bryłą lecz zdobieniami nawiązującymi do form renesansowych i barokowych.

W 1918 r. uchwałą Rady Regencyjnej anulowano wszystkie carskie dekryty donacyjne w Królestwie Polskim, a majorat kościelecki stał się własnością Skarbu Państwa. W latach międzywojennych rezydencja została przeznaczona na siedzibę placówek oświatowych i upraw doświadczalnych rolnictwa. W latach 1945-1955 pałac użytkował PGR Mchowo, a następnie Technikum Rolnicze. W 1975 r. pałac stał się siedzibą Ośrodka Postępu Rolniczego (od 1991 r. ODR-u). Obiekt wielokrotnie remontowany, m.in. w latach 1956, 1966, 1984, 1991-1993, 1997-1999.

W 2007 r. Starosta Kolski przekazał pałac wraz z parkiem w trwały zarząd na cele oświatowe Zespołowi Szkół Plastycznych w Kole. W 2009 r. rozpoczęto kompleksowe prace remontowo-konserwatorskie, które ukończono w 2017 r. Obecnie trwa remont ogrodzenia i ozdobnej głównej bramy wjazdowej do zespołu. Pałac w Kościelcu otrzymał wyróżnienie w konkursie „Zabytek Zadbane 2017” w kategorii C – adaptacja obiektów zabytkowych.

Na północny wschód od pałacu w dolinie rzeki Kiełbaski, równoległe z budową pałacu utworzono park krajobrazowy na powierzchni ok. 18 ha. Rozplanowany wokół wydłużonego stawu z wyspą. Wiodą do niego szerokie schody wkomponowane we wschodni stok wzgórza pałacowego. Rozpoczynająca się przy schodach i obiegająca staw dookoła aleja prowadzi do nieistniejącej już dziś przystani usytuowanej przy południowym brzegu stawu i dalej do położonego we wschodniej części parku miniatury meczetu i minaretu oraz sztucznych ruin i grotty przy północnym brzegu stawu. Wschodnią granicę założenia parkowego wyznacza rzeka, stanowiąca jednocześnie element kompozycyjny parku. Granicę zachodnią stanowi sad i ogród. Na północy staw łączy się z lasem. Budowle parkowe wraz z otaczającą je zielenią tworzą niezwykle malowniczą całość świadcząca o dużych możliwościach kształtowania przestrzeni działającego tu ogrodnika planisty i współpracującego z nim zapewne architekta. Kompozycja założenia jest dziś już mało czytelna, a z pierwotnie wytyczonych dróg zachowała się tylko główna aleja. W parku rosną m. in. dwa pomniki przyrody: cis pospolity o obwodzie 100 cm i dąb szypułkowy o obwodzie 500 cm.

Meczet – miniatura wzniesiony ok. 1890 r. Usytuowany jest na lekkim wzniesieniu nad brzegiem stawu. Murowany z cegły, otynkowany, kopuła oparta na stalowych dwuteownikach. Wybudowany na planie regularnego ośmioboku z jednym wyjściem od południa. Bryła w kształcie graniastostłupa. Całość przykrywa kopuła. Widoczne liczne spękania i ubytki tynku w partii górnej. W roku 1977 przeprowadzono ogólny remont obiektu. Stan techniczny obiektu wskazuje na pilność kompleksowego remontu.

Minaret - wzniesiony ok. 1890 r. Budowla znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie miniatury meczetu. Wybudowany z cegły, otynkowany. Cokół na planie kwadratu, część środkowa i główna na planie koła. Cokół o kształcie prostopadłościanu. Na nim część środkowa w kształcie słupa zwieńczonego od góry gzymsem. Na gzymsem metalowa barierka obiegająca całość. Zwieńczenie wykonane zostało w kształcie kuli wsparte na cokole z trzema mniejszymi kulami i półksiężycem nad nimi. Liczne ubytki cegieł i tynku - ślady dewastacji. Obiekt wymaga pilnych prac konserwatorskich.

Romantyczne ruiny – wzniesione ok. 1890 r. w stylu neoromańskim. Położone na terenie parku pałacowego, jego północnej części, nad stawem. Wieże murowane z tufów wulkanicznych sprowadzonych z Sycylii. Całość składa się z jednej wieży na planie kwadratu i dwóch okrągłych baszt połączonych ze

sobą grubym, trzyprzęsłowym mostem. Środkowa baszta zachowała resztki blankowania. Skrajna zwalona do wysokości ok. 1,5 m, podobnie jak większa część muru łączącego ją z basztą środkową. U stóp baszty znajduje się zejście do podziemnego ganku, który prowadzi do usytuowanej na brzegu stawu groty. Część naziemna ruin w części zawalona. Ubytki kamieni. Ogólnie obiekt należy poddać zabiegom konserwatorskim.

Zajazd - obecnie restauracja, sklep, poczta. Budynek wzniesiono w stylu klasycystycznym na przełomie XVIII i XIX wieku jako zajazd pocztowy. Złożony z budynku głównego oraz dwóch pawilonów mieszczących dawniej stajnię i wozownię ustawionych ukośnie po jego bokach. W latach 50. XX w. użytkowany przez posterunek Milicji Obywatelskiej i Gminną Spółdzielnię „Samopomoc Chłopska”. W l. 70. XX w. nastąpiła rozbudowa połączona ze zmianą funkcji obiektu (restauracja, poczta). Od 1996 r. pawilon północny wraz z łącznikiem użytkowany jest przez pocztę. Budynek murowany, z cegły pełnej, otynkowany, na zaprawie wapiennej. Więźba dachowa i strop drewniane. Dachy na wszystkich budynkach czterospadawe, kryte dachówką. Budynek posadowiony na planie prostokąta wydłużonego na osi północ-południe. Frontem zwrócony na północny wschód. Oskrzydlają go dwa budynki na planie prostokąta skierowane ukośnie względem osi głównej. Wielokrotnie remontowany, utrzymany w dostatecznym stanie.

Część użytkowana przez pocztę jest własnością Gminnej Spółdzielni, budynek główny wraz z pawilonem południowym w użytkowaniu wieczystym osoby prywatnej.

RUSZKÓW PIERWSZY

Z dawnego zespołu dworskiego zachowała się murowana obora z 1 poł. XIX w. W 1976 r. obiekt został całkowicie przebudowany (podwyższenie ścian, wymiana stropu, przebudowa dachu, wymiana pokrycia).

Z dwóch dębów wpisanych do rejestru zabytków zachował się jeden, którego stan zdrowotny ocenić należy jako dostateczny. Ostatnie zabiegi pielęgnacyjno-konserwacyjne przeprowadzono w 2015 r.

9.2. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Z obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków na uwagę zasługuje kaplica cmentarna w Kościelcu oraz plebanie przy kościołach w Białkowie Kościelnym, Dobrowie i Kościelcu.

Kaplica na cmentarzu w Kościelcu wzniesiona została w 1859 r. w stylu

neogotyckim przez Aleksandra Kreutza jako kaplica grobowa. Murowana z cegły, elewacje nie tynkowane, na planie zbliżonym do krzyża greckiego. Jednokondygnacyjna, podpiwniczona, nakryta dachem wielospadowym pokrytym blachą. Naroża ograniczone wielobocznymi przyporami zwieńczonymi sterczynami. W centralnym punkcie dachu sygnaturka zwieńczona daszkiem w formie wysmukłego ostrosłupa z krzyżem na szczycie. Otwory okienne i drzwiowe zamknięte ostrym łukiem. Wewnątrz sklepienie żaglaste zdobione neobarokową polichromią. Nad drzwiami żeliwna tablica z napisem: REQUIES FAMILIAE COMITUM DE KREUTZ ANNO DOMINI MDCCCLIX. W 1988 r. wykonano prace renowacyjne wnętrza, w 2000 r. remont krypty. W chwili obecnej obiekt wymaga remontu (mury, dach).

Plebania w Białkowie Kościelnym zbudowana w k. XIX w. Murowana, założona na rzucie prostokąta z osiowym gankiem od strony zachodniej, zwieńczonym trójkątnym szczytem, mieszczącym główne wejście. Budynek jednokondygnacyjny, podpiwniczony, nakryty dachem dwuspadowym pokrytym blachą. Zachowany detal architektoniczny w postaci profilowanych gzymsów, opasek okiennych, płycin, narożnych lizen. Obiekt na bieżąco remontowany, w dobrym stanie technicznym.

Plebania w Dobrowie wzniesiona w 4 ćw. XIX w. Murowana, założona na planie prostokąta, parterowa z nieużytkowym poddaszem, podpiwniczona, nakryta dachem dwuspadowym pokrytym blachą. Na osi fasady ryzalit przechodzący w wystawkę w formie attyki zwieńczoną przerwany naczółkiem. Naroża boniowane. Obiekt utrzymany w dobrym stanie.

Plebania w Kościelcu zbudowana na przełomie XIX i XX w., rozbudowana ok. 1920 r. Budynek murowany, na planie prostokąta, z głównym wejściem od zachodu poprzedzonym gankiem. Układ pomieszczeń dwutraktowy z połączeniami amfiladowymi. Parterowy, nie podpiwniczony, nakryty wysokim dachem dwuspadowym pokrytym blachą. Na osi fasady trójosiowa wystawka zamknięta trójkątnym frontonem. Detal architektoniczny w postaci profilowanych gzymsów, wnęk i opasek okiennych zamkniętych łukiem odcinkowym. Zachowana oryginalna stolarka okienna i wewnętrzna stolarka drzwiowa. Stan zachowania dobry.

10. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie

Gmina Kościelec nie posiada opracowanego planu zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru gminy, będącego prawem miejscowym.

Z punktu widzenia ochrony konserwatorskiej jest to istotne zagrożenie dla zabytków nieruchomych. Bowiernie ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy jest jedną z czterech form ochrony wymienionej w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Pozostałe, wpis do rejestrów zabytków, dotyczy wybranych grup obiektów, zaś uznanie za pomnik historii lub utworzenie parku kulturowego obecnie gminy nie dotyczy. Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r. wprowadziła w art. 7 pkt 4 dodatkową formę ochrony m. in. w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz w decyzji o warunkach zabudowy, jednakże nie wszystkie inwestycje realizowane są w oparciu o w/w decyzje, a remonty obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków nie zawsze wymagają pozwolenia na budowę, które wydawane jest w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków. Brak szczegółowych zapisów w planach zagospodarowania przestrzennego może spowodować daleko idące przekształcenia przestrzenne, materiałowe i architektoniczne.

Istotnym zagrożeniem dla elementów dziedzictwa materialnego są katastrofy naturalne, np. pożary, powodzie, wichury, które zwłaszcza w sytuacji złego zabezpieczenia zabytku mogą doprowadzić do fizycznej destrukcji obiektu.

Dużym zagrożeniem, mogącym ostatecznie spowodować całkowite zniszczenie zabytku, jest notoryczne zaniedbywanie bieżących napraw i zaniechanie koniecznych remontów, zwłaszcza obiektów znajdujących się w złym stanie technicznym. Powolne, ale długotrwałe pogarszanie się stanu technicznego zabytku prowadzi w nieunikniony sposób do destrukcji substancji zabytkowej i trwałej utraty części lub całości wartości bazowych. Przyczyną utraty wartości zabytków bywają też niefachowo prowadzone prace remontowe, adaptacyjne lub rewitalizacyjne. Czasami zabytkowe budynki, choć widać, że poddane zostały pracom remontowym, są zadbane i w dobrym stanie technicznym, jednak w trakcie prac uległy znacznym przekształceniom negatywnie wpływającym na autentyczność obiektu i posiadane wartości. Zmiany te dotyczyć mogą wielu różnorodnych aspektów, np. zubożenie wystroju architektonicznego, zmiany formy i materiału stolarki okiennej i drzwiowej, zmiany pokrycia dachu, zmiany faktury i kolorystyki tynków elewacji. Ingerencje mogą dotyczyć również bryły budynku, np. poprzez zmianę formy dachu, rozbudowy, nadbudowy itp.

W zabytkowych parkach przyczyną degradacji wartości mogą być też zmiany kompozycyjne, np. nowe rozplanowanie ciągów komunikacyjnych lub

niedostosowane do charakteru parku elementy małej architektury, a także nowe, wykonane z nieodpowiednich materiałów nawierzchnie dróg i alejek.

Do obszarów zagrożonych zaliczyć należy również dawne zespoły folwarczne. Brak nowych funkcji dla obiektów architektonicznych związanych z dawną zabudową folwarczną i niewielka możliwość wykorzystania starych budynków do nowoczesnej produkcji powoduje opuszczenie, a w konsekwencji niszczenie obiektów.

W przypadku historycznych struktur przestrzennych (zespoły budowlane oraz układy urbanistyczne i ruralistyczne) największe zagrożenia niosą zmiany związane z rozwojem miast czy wsi. Działania inwestycyjne, w wyniku których następują zmiany historycznie ukształtowanych kompozycji, m.in. rozplanowanie placów, przebieg ulic, linie zabudowy, komponowane układy zieleni, przekształcenia brył i gabarytów budynków, a także wprowadzanie w zabytkowy układ przestrzenny nowej, dysharmonijnej zabudowy powodują niekiedy nieodwracalne zmiany i całkowitą utratę wartości tych układów.

Jako warunek korzystnego wpływu dziedzictwa na wzmocnienie tożsamości społeczności lokalnej wskazuje się upowszechnienie wiedzy na temat lokalnych zabytków i ich wartości. Dlatego *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*, jako zagrożenie dla dziedzictwa kulturowego wymienia również brak wiedzy, związany z niedostatecznie rozwiniętą edukacją na rzecz dziedzictwa, skutkujący „niedostatecznym zaangażowaniem społecznym w opiekę nad zabytkami”.

Najważniejszym jednak elementem są możliwości finansowania prac przy obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi. Często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczane. Element finansowy w znaczący sposób hamuje realizację najciekawszych nawet projektów rewitalizacyjnych.

11. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

11.1. Gminna ewidencja zabytków

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Gmina Kościelec wykonała gminną ewidencję zabytków nieruchomości w 2008 r.

W roku 2015 gminna ewidencja zabytków nieruchomości została zaktualizowana i przyjęta zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru

zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Gminna ewidencja zabytków będzie podlegała okresowej aktualizacji poprzez:

- wykreślanie z ewidencji zabytków nieruchomości, które zostały rozebrane, gruntownie przebudowane i utraciły już cechy zabytkowe – w porozumieniu z konserwatorem zabytków,
- uzupełnianie o zmiany stanu prawnego obiektu, jak aktualne formy ochrony - w porozumieniu z konserwatorem zabytków,
- uzupełnianie ewidencji zabytków nieruchomości o nowe obiekty, po otrzymaniu zawiadomienia konserwatora zabytków o wpisie do rejestru zabytków lub włączeniu ich do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Zgodnie z w/w Rozporządzeniem, w 2015 r. została wykonana gminna ewidencja zabytków archeologicznych. Ewidencja ta będzie uzupełniana i weryfikowana poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

11.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach prowadzonych przez gminę,
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii,
- publikacja folderu prezentującego najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie gminy oraz założenie strony internetowej związanej z tą problematyką,
- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków oraz „*Programu opieki nad zabytkami Gminy Kościelec*” na stronie internetowej Urzędu Gminy,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania dla celów turystycznych,
- udział w szkoleniach i konferencjach poświęconych ochronie dziedzictwa kulturowego,

- współpraca z organizacjami pozarządowymi i instytucjami w zakresie popularyzacji ochrony dziedzictwa kulturowego,
- udział w cyklicznych imprezach – wystawach, targach, festynach historycznych – promujących region, w tym dziedzictwo kulturowe,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu włączenia lokalnych szlaków turystycznych w system ponadregionalny.

11.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych,
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością Gminy; zasady udzielania dotacji określone zostały w Uchwale Nr XVII/104/16 Rady Gminy w Kościelcu z dnia 22 marca 2016 r.

W latach 2016-2018 wsparcie finansowe otrzymały:

- 1) Parafia Rzymskokatolicka św. Stanisława Bpa w Białkowie Kościelnym – konserwacja ołtarza bocznego, ambony, chrzcielnicy, prospektu organowego; w 2019 r. przeznaczono kwotę 20.000,00 zł na konserwację oraz malowanie zewnętrznego oszalowania kościoła,
- 2) Parafia Rzymskokatolicka św. Trójcy w Dobrowie – konserwacja ołtarza oraz rzeźb św. Piotra i św. Pawła w kaplicy p.w. bł. Bogumiła,
- 3) Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska” w Kościelcu – remont zajazdu,

- planowane jest coroczne wydziałanie określonych kwot na dofinansowanie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością Gminy,
- podjęcie uchwały w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

11.4. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

- wspieranie inicjatyw związanych z obsługą ruchu turystycznego,
- promocja szkolnictwa zawodowego w zakresie konserwacji zabytków i zawodów zanikających, np. kamieniarstwo, snycerstwo, kowalstwo, ludwisarstwo,
- prowadzenie prac porządkowych przy zabytkowych założeniach zieleni (parki, cmentarze) w ramach programu aktywizacji osób bezrobotnych,
- współpraca z urzędami pracy w zakresie szkolenia osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną.

11.5. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.

Gmina Kościelec posiada znaczne wartości krajobrazowe i kulturowe, które wraz z dostępnością komunikacyjną mogą decydować o jej atrakcyjności turystycznej. W panoramie gminy wyróżniają się walory naturalne w postaci ciekawego krajobrazu nizinnego, objętego różnymi formami ochrony przyrody, z liczną powierzchnią lasów, bogatą i różnorodną florą i fauną. Interesujące doliny rzeczne, wydmy śródlądowe, zabytki kultury materialnej reprezentujące różne style i epoki, historyczne budownictwo drewniane stanowiące najbardziej rodzimy element dziedzictwa architektonicznego, pielęgnowane dziedzictwo kultury niematerialnej, historyczne postaci, organizowane corocznie eventy kulturowe, stanowią niewątpliwie atut turystyczny i poznawczy. Gmina jest integralnie powiązana z otaczającymi ją gminami sąsiednimi. Ma to ogromne znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania tak gospodarki, jak i wszelkich przejawów społecznej aktywności mieszkańców gminy, co przełożyło się m.in. na powstanie niektórych szlaków turystycznych, które stanowią jedną z istotniejszych form promocji dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału. Na terenie gminy przecinają się lokalne i ponadlokalne szlaki turystyczne, stanowiące formę związku między sąsiednimi gminami, dla których granice administracyjne nie stanowią przeszkody, lecz wręcz implikują nowatorskie rozwiązania w zakresie szeroko pojętego zaspokajania potrzeb społecznych. Szlaki te, tworzące system o dużym ładunku dydaktycznym, wiodą do najciekawszych pod względem historycznym i przyrodniczym miejscowości, w których znajdują się także najcenniejsze obiekty zabytkowe, wymienione w poprzednich rozdziałach:

„NADWARCIAŃSKI SZLAK ROWEROWY”, o łącznej długości 257 km, należy do Wielkopolskiego Systemu Szlaków Rowerowych, odcinek wschodni koloru niebieskiego, utworzony w 2005 r., wiedzie od Poznania, przebiega m.in. przez tereny gminy, kończy się przy zaporze na zbiorniku retencyjnym w Jeziorsku. Prawie na całej długości trasa biegnie nadwarciańskimi wałami i łąkami, które leżą w obszarze NATURA 2000 „Dolina Środkowej Warty” z unikalną florą i fauną.

SZLAK ROWEROWY I SAMOCHODOWY „Panorama”, którego poszczególne etapy nazwano np. *Między Panem i Plebanem*, *Wojna i Pokój*, obejmuje obiekty zabytkowe i interesujące miejsca w poszczególnych miejscowościach gminy Kościelec np. Dobrów, Biazków Kościelny, Waki.

CZERWONY SZLAK ROWEROWY, o dł. 45 km. Szlak wiedzie od Koła przez Dobrów, Police Mostowe, Police Ruskowskie, Police Średnie, Biazków Kościelny, Leszcze, Dąbrowice, Trzęśniew, Waki, Dzierawy, Ochle do Koła. Skrócony odcinek tego szlaku, *oznaczony kolorem żółtym*, prowadzi od Białkowa Kościelnego przez Kościelec do Koła.

NIEBIESKI SZLAK PIESZY - fragmentarycznie przecina gminę w pobliżu skarpy nadwarciańskiej w Kościelcu.

SZLAK GOTYCKI POWIATU KOLSKIEGO, pieszy, stanowiący fragment wielkopolskiego szlaku kulturowego, na który składają się gotyckie katedry, kościoły, zamki obronne, klasztory, ratusze, ruiny i mury miejskie wzniesione na terenie Wielkopolski, obejmuje m.in. ruiny zamku kolskiego w Gozdowie.

SZLAK BUDOWLI ROMAŃSKICH PO ZIEMI KONIŃSKIEJ, samochodowy, stanowi fragment szlaku wielkopolskiego, kulturowo-historycznego, który promuje najstarsze świątynie z okresu piastowskiego, obejmuje kościół p.w. św. Andrzeja w Kościelcu.

SZLAK KAJAKOWY rzeką Wartą, obejmuje odcinek od Koła do miejscowości Waki.

Istniejąca sieć szlaków turystycznych nie wyczerpuje możliwości wytyczenia kolejnych szlaków turystycznych czy ścieżek dydaktycznych. Jakość dotychczasowej oferty turystycznej może podnieść kolejny produkt turystyki np. szlak wodny, konny czy nordic walking. Tereny Natura 2000 zachęcają do utworzenia ścieżki dydaktycznej, jako źródła wiedzy związanej z występującymi tutaj okazami chronionej flory i fauny, zaprezentowanymi np. na fotogramach, budowy stacji wodnej, punktów obserwacji ornitologicznych czy centrum edukacji ekologicznej. Z uwagi na charakterystyczne w krajobrazie kulturowym

gminy wyróżniki, gdzie indziej już niemal zanikające, wskazane byłoby utworzenie np. ścieżki dydaktycznej związanej z dawną zabudową wsi - zagrody z drewna. Również specjalnego szlaku związanego z występującymi w gminie, mocno splecionymi z polską kulturą i obyczajowością, kapliczkami i figurami, m.in. ujęta w rejestrze zabytków Jana Nepomucena w Kościelecu. Wzbogaciłoby to już istniejącą ofertę poznawczą walorów przyrodniczo – krajobrazowo - historycznych gminy, gdyż perspektywy rozwojowe gminy wiążą się również z pełniejszym wykorzystaniem wspomnianych walorów dla celów turystycznych, jak również wyeksponowaniem istniejących zasobów zabytkowych.

Gmina mogłaby także wykorzystać współczesną formę odkrywania i popularyzowania dziedzictwa kulturowego, jaką jest questing, czyli zwiedzanie z elementami gier terenowych, wyprawami odkrywców, warsztatami edukacji regionalnej i aktywnego wypoczynku. Ta atrakcyjna forma zwiedzania, niewymagająca inwestycji infrastrukturalnych – trasa zwiedzania nieoznaczona w terenie, łączy we współczesnej turystyce rozrywkę, zabawę z edukacją, emocje. Tematyka szlaków questingowych dotyczy lokalnego dziedzictwa kulturowego, obiektów i miejsc mniej znanych, jednak z unikatową historią, co jest szansą dla małych miejscowości. Questing pozwala odkryć na nowo miejsca związane z lokalnym dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym, zaktywizować lokalną społeczność poczynawszy od młodzieży szkolnej po seniorów, a także promować miejscowość np. wykorzystując rocznice wydarzeń historycznych, znane postaci, twórców ludowych, lokalnych bohaterów, cykle życia przyrody- migracja zwierząt. W gminie np. można uwzględnić Dobrów – miejsce pobytu, pustelnia Bł. Bogumiła, Kościelec – na cmentarzu został pochowany filozof Henryk Struve; związki rodziny Kreutz z powstaniem listopadowym itp.

Agroturystyka, dla której wręcz znakomite warunki posiadają niektóre gospodarstwa rolne to oczywisty atut, również zachęta do korzystania z niewątpliwych uroków poszczególnych zakątków gminy. Brak obiektów budownictwa wiejskiego wpisanych do rejestru zabytków nie stanowi przeszkody rozwoju tej działalności pozarolniczej w gospodarstwach wiejskich, dla których to dom drewniany czy zagroda stanowić może swoiste logo na rynku turystycznym, i które w znaczący sposób mogą przyczynić się do zachowania pozostałości dawnych narzędzi gospodarczych, kuchennych, strojów, jako znacznika gospodarstwa agroturystycznego, formy wystroju, a zarazem propagowania historycznych tradycji regionu.

11. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców gminy w celu wywołania w nich pożądaných zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Kościelec wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- uchwały Rady Gminy (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zwolnienia i ulgi dla właścicieli obiektów zabytkowych).

2. Instrumenty finansowe:

- środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Gminy,
- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania.

3. Instrumenty społeczne:

- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
- współpraca z organizacjami społecznymi.

4. Koordynacja i kontrola

- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
- utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Gminy zespołu koordynującego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu opieki nad zabytkami.
- wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

12. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Gminy. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez radę gminy.

Do wykonania powyższego zadania utworzony zostanie zespół koordynujący, monitorujący niniejszy program poprzez:

- a) analizę i ocenę przebiegu realizacji,
- b) analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

Wykonanie sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji gminnego programu uwzględniającą:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania programu opieki nad zabytkami,
- b) efektywność ich wykonania.

Dla założonych działań przyjęte zostaną m.in. następujące kryteria oceny realizacji programu:

- procentowy poziom wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansowa przyznanych dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach zabytkowych nie będących własnością Gminy,
- wartość pozyskanych środków finansowych na ochronę zabytków ze źródeł zewnętrznych,
- liczba planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających ochronę dziedzictwa kulturowego,
- liczba szkoleń i konferencji propagujących wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba szkoleń dla nauczycieli w zakresie wiedzy z zakresu dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych,
- liczba publikacji, folderów i przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

13. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

1. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 71-83). Szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r., poz. 1674).

Program operacyjny *DZIEDZICTWO KULTUROWE* realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów. Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Witryna internetowa: <http://www.mkidn.gov.pl>

2. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.).

Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

Witryna internetowa: <http://www.mswia.gov.pl>

3. Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. W ramach środków finansowych pozostających w dyspozycji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków można ubiegać się o dofinansowanie:

- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji;
- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji. Wniosek ten wnioskodawca może złożyć po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robót przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków określonych w pozwoleniu wydanym przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Witryna internetowa: <http://www.poznan.wuoz.gov.pl>

4. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Departament Kultury

Dotacje udzielane są w ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego - ochrona zabytków i opieka nad zabytkami. Z budżetu Województwa Wielkopolskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace lub roboty przy zabytku dostępnym publicznie, posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe. Dotacja może zostać udzielona do 70% ogółu nakładów na prace lub roboty. W uzasadnionych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową lub gdy wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac

konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, a także w sytuacji, gdy konieczne jest niezwłoczne podjęcie prac lub robót, może być udzielona dotacja do 100 % nakładów.

Witryna internetowa: <http://www.bip.umww.pl>

5. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody. Pomocą finansową mogą być objęte działania konserwatorskie i adaptacyjne polegające na:

- 1) pracach pielęgnacyjnych drzew i krzewów,
- 2) usuwaniu drzew i krzewów (w tym samosiewów), po uzyskaniu stosownego zezwolenia,
- 3) przygotowaniu gruntu pod nasadzenia,
- 4) zakupie sadzonek roślin wieloletnich i ich nasadzenia,
- 5) wykonaniu trawników,
- 6) czyszczeniu lub modernizacji zbiorników wodnych i cieków,
- 7) pracach związanych z budową lub modernizacją ciągów komunikacyjnych (alejek), obiektów małej architektury (wyłącznie: ławki, kosze na śmieci, tablice edukacyjne),
- 8) zakupie, montażu i instalacji oświetlenia parkowego.

Witryna internetowa: <http://www.wfosgw.poznan.pl>

Działania o charakterze strategicznym i ponadregionalnym mogą liczyć na finansowanie z funduszy europejskich, m.in.

- 1) Programu Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020. Główne obszary, na które zostaną przekazane środki to: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne, ochrona zdrowia oraz dziedzictwo kulturowe. Priorytet nr 8. Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego: inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.
- 2) Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Wielkopolskiego 2014 - 2020. Program składa się z 10 Osi Priorytetowych. W ramach Osi priorytetowej IV. Środowisko, Działanie 4.4. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego, wyznaczono następujące poddziałania oraz cele:

Poddziałanie 4.4.1. Inwestycje w obszarze dziedzictwa kulturowego regionu;

Poddziałanie 4.4.2. Wydarzenia kulturalne;

Poddziałanie 4.4.3. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego w ramach ZIT i OSI.

Cel tematyczny: Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami;

Priorytet inwestycyjny: 6 c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Cel szczegółowy działania: Zwiększona atrakcyjność obiektów kultury regionu poprzez interwencje skierowane na inwestycje chroniące ich stan.

3) Programu rozwoju Obszarów Wiejskich 2014 - 2020. Wsparcie finansowe można uzyskać w ramach działania pn. „Ochrona zabytków i budownictwa tradycyjnego”, poddziałanie „Badania i inwestycje związane z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej, w tym dotyczące powiązanych aspektów społeczno-gospodarczych oraz środków w zakresie świadomości środowiskowej”.

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.

PRZEWODNICZĄCY
RADY GMINY KOŚCIELEC
Z. Kokocińska
Zofia Kokocińska